

**ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ
(ΞΕΝΟΦΩΝ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ)**

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 3ος

Ομάδα συγγραφής:

Κυριακή Διαλησμά

Άρης Δρουκόπουλος

Ευαγγελία Κουτρομπέλη

Γεράσιμος Χρυσάφης

Υπεύθυνοι για το Παιδαγωγικό

Ινστιτούτο

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΕΪΚΟΥ, Σύμβουλος

ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΚΛΑΒΑΣ,

Μόνιμος Πάρεδρος

Επιτροπή κρίσης:

Αθανάσιος Βερτσέτης

Αγγελική Στασινοπούλου

Κώστας Σταύρου

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

*Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων*

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Κ. Διαλησμά - Α. Δρουκόπουλος
Ε. Κουτρομπέλη - Γ. Χρυσάφης**

**ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ
(ΞΕΝΟΦΩΝ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ)**

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 3ος

Το εικονογραφικό υλικό και οι χάρτες του βιβλίου προέρχονται από εκδόσεις Μουσείων και Εκδοτικών Οίκων, τους οποίους το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί θερμά. Ιδιαίτερως ευχαριστεί την Εκδοτική Αθηνών και το Νομισματικό Μουσείο Αθηνών.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Βιβλίο 2. Κεφάλαιο 4. §24-36

Περίληψη

Οι «τριάκοντα» έφυγαν από την Αθήνα και εγκαταστάθηκαν στην Ελευσίνα. Οι Δέκα μαζί με τους αρχηγούς των ιππέων ανέλαβαν τη διακυβέρνηση της Αθήνας και μέσα σε κατάσταση εσωτερικών διαφωνιών και καχυποψίας ετοιμάζονταν να αντιμετωπίσουν γενική επίθεση των δημοκρατικών. Μετά από ορισμένες αψιμαχίες οι Τριάκοντα από την Ελευσίνα και οι Τρισχίλιοι από την Αθήνα ζήτησαν βοήθεια από τη Σπάρτη εναντίον των δημοκρατικών. Ο Λύσανδρος φρόντισε να τους δοθεί δάνειο εκατό ταλάντων και έπεισε τους εφόρους να οριστεί ο ίδιος

αρμοστής για την Αθήνα και ναύαρχος ο αδελφός του Λίβυς. Το ναυτικό της Σπάρτης απέκλεισε και πάλι τον Πειραιά. Οι Βοιωτοί και οι Κορίνθιοι αρνήθηκαν να μετάσχουν στην εκστρατεία με τον ισχυρισμό ότι οι δημοκρατικοί της Αθήνας δεν είχαν κάνει τίποτε αντίθετο προς τους όρους της συνθήκης παράδοσης της πόλης.

Στη δυσάρεστη για τους δημοκρατικούς τροπή, παρενέβη ο βασιλιάς της Σπάρτης Πausanίας. Έκρινε ότι, αν πετύχαινε ο Λύσανδρος, και δόξα προσωπική θα κέρδιζε και θα κατακτούσε την Αθήνα. Οργάνωσε λοιπόν ο ίδιος εκστρατευτικό σώμα, έπεισε τρεις εφόρους να τον ακολουθήσουν και εισέβαλε στην Αττική. Παρά τις ένοπλες συγκρούσεις στην περιοχή του Πειραιά, επιδίωξε συμβιβαστική λύση: έστειλε εκπροσώπους των δημοκρατικών και δύο ολιγαρχικούς από

την Αθήνα στη Σπάρτη για διαπραγματεύσεις. Αμέσως μετά έστειλαν και οι Δέκα από την Αθήνα επίσημους εκπροσώπους.

Βιβλίο 2. Κεφάλαιο 4. §37-43

Κείμενο

Διαπραγματεύσεις και συμφωνία για τη συμφιλίωση

37 Ἐπεὶ μέντοι οὗτοι ὤχοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἔπεμπον δὴ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐκ τοῦ ἄστεως λέγοντας ὅτι αὐτοὶ μὲν παραδιδόασιν καὶ τὰ τείχη ἃ ἔχουσι καὶ σφᾶς αὐτοὺς Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι ὅ τι βουλονται· ἀξιοῦν δ' ἔφασαν καὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ, εἰ φίλοι φασὶν εἶναι Λακεδαιμονίοις, παραδιδόναί τόν τε

38 Πειραιᾶ καὶ τὴν Μουνηχίαν. Ἀκούσαντες δὲ πάντων αὐτῶν οἱ ἔφοροι

καὶ οἱ ἔκκλητοι, ἐξέπεμψαν πεντεκαίδεκα ἄνδρας εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπέταξαν σὺν Παυσανία διαλλάξαι ὅπῃ δύναιντο κάλλιστα. Οἱ δὲ διήλλαξαν ἐφ' ὧτε εἰρήνην μὲν ἔχειν ὡς πρὸς ἀλλήλους, ἀπιέναι δὲ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστον πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἑνδεκα καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἄρξάντων δέκα. Εἰ δέ τινες φοβοῖντο τῶν ἐξ ἄστεως, ἔδοξεν αὐτοὺς Ἐλευσίνα κατοικεῖν.

Αντιπαράθεση Δήμου καὶ Ολιγαρχικῶν

39 Τούτων δὲ περανθέντων Παυσανίας μὲν διῆκε τό στρατεύμα, οἱ δ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀνελθόντες σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔθυσαν τῇ Ἀθηνᾷ. Ἐπεὶ δὲ κατέβησαν ἐκκλησίαν ἐποίησαν οἱ στρατηγοί, ἔνθα δὴ ὁ Θρασύβουλος ἔλεξεν·

40 Ὑμῖν, ἔφή, ὧ ἐκ τοῦ ἄστεως

ἄνδρες, συμβουλεύω ἐγὼ γνῶναι ὑμᾶς αὐτούς. Μάλιστα δ' ἂν γνοίητε, εἰ ἀναλογίσαισθε ἐπὶ τίνι ὑμῖν μέγα φρονητέον ἐστίν, ὥστε ἡμῶν ἄρχειν ἐπιχειρεῖν. Πότερον δικαιότεροί ἐστε; Ἄλλ' ὁ μὲν δῆμος πενέστερος ὑμῶν ὢν οὐδὲν πώποτε ἔνεκα χρημάτων ὑμᾶς ἠδίκησεν· ὑμεῖς δὲ πλουσιώτεροι πάντων ὄντες πολλὰ καὶ αἰσχροῦ ἔνεκα κερδέων πεποιθήκατε. Ἐπεὶ δὲ δικαιοσύνης οὐδὲν ὑμῖν προσήκει, σκέψασθε εἰ ἄρα ἐπ' ἀνδρεία ὑμῖν μέγα φρονη-
41 τέον· καὶ τίς ἂν καλλίων κρίσις τούτου γένοιτο ἢ ὡς ἐπολεμήσαμεν πρὸς ἀλλήλους; Ἄλλὰ γνώμη φαίητ' ἂν προέχειν, οἳ ἔχοντες καὶ τεῖχος καὶ ὄπλα καὶ χρήματα καὶ συμμάχους Πελοποννησίους ὑπὸ τῶν οὐδὲν τούτων ἐχόντων περιελήλασθε; Ἄλλ' ἐπὶ Λακεδαιμονίοις δὴ οἴεσθε μέγα φρονητέον εἶναι; Πῶς, οἴγε

ὥσπερ τοὺς δάκνοντας κύνας κλοιῶ
δήσαντες παραδιδόασιν, οὕτω καὶ
κεῖνοι ὑμᾶς παραδόντες τῷ ἡδίκημέ-
νω τούτῳ δήμῳ οἴχονται ἀπιόντες;

42 Οὐ μέντοι γε ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες,
ἀξιῶ ἐγὼ ὧν ὁμωμόκατε παραβῆναι
οὐδέν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς
ἄλλοις καλοῖς ἐπιδείξαι, ὅτι καὶ
εὖορκοι καὶ ὄσιοί ἐστε.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦ-
τα, καὶ ὅτι οὐδέν δέοι ταραττεσθαι,
ἀλλὰ τοῖς νόμοις τοῖς ἀρχαίοις
χρῆσθαι, ἀνέστησε τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ στερέωση της Δημοκρατίας

43 Καὶ τότε μὲν ἀρχὰς καταστησά-
μενοι ἐπολιτεύοντο· ὑστέρῳ δὲ χρό-
νῳ ἀκούσαντες ξένους μισθοῦσθαι
τοὺς Ἐλευσῖνι, στρατευσάμενοι παν-
δημεὶ ἐπ' αὐτοὺς τοὺς μὲν στρατη-
γοὺς αὐτῶν εἰς λόγους ἐλθόντας
ἀπέκτειναν, τοῖς δὲ ἄλλοις εἰσπέμ-

ψαντες τοὺς φίλους καὶ ἀναγκαίους
ἔπεισαν συναλλαγῆναι. Καὶ ὁμόσα-
ντες ὄρκους ἧ μὴν μὴ μνησικακή-
σειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύο-
νται καὶ τοῖς ὄρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος.

γλωσσικά σχόλια

ἔπεμπον πέμπω = στέλνω
αντιπροσώπους

οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ = οἱ αρμόδιοι
του επίσημου κράτους, οἱ ολιγαρ-
χικοί

οἱ ἔκκλητοι = ἡ μικρὴ συνέλευση,
επιτροπὴ ἐκλεγμένων αντιπροσώ-
πων της Απέλλας

ἐπέταξαν ἐπιτάσσω = διατάζω,
δίνω εντολή

σὺν Πausανία = με τη συνεργασία,
υπὸ την επίβλεψη του Πausανία

διαλλάσσω = συμφιλιώνω

**ἐφ' ὧτε + απρμφ. = υπό τον όρο
να...**

**ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος = ο καθέ-
νας στο σπίτι του**

**τινές... τῶν ἐξ ἄστεως = γεν. διαιρ.
περαίνω τι = τελειώνω, ολοκλη-
ρώνω κάτι**

**διῆκε· διίημι = (αντικ. το
στράτευμα) διαλύω, απολύω**

**ἀνελθόντες σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς
τὴν ἀκρόπολιν = η «παρέλαση της
νίκης» των δημοκρατικών,
φθινόπωρο, Σεπτ. 403 π.Χ.**

**ἐπὶ τίνι = για ποιο λόγο (επί + δοτ.
προσδ. της αιτίας)**

**μέγα φρονῶ = καυχιέμαι, σκέφτο-
μαι αλαζονικά**

**πότερον = για ποιο λόγο (από τους
παρακάτω)**

πένης (-ητος) = φτωχός

οὐδὲν δικαιοσύνης προσήκει ὑμῖν
= δεν έχετε καμιά σχέση με τη
δικαιοσύνη

σκέψασθε· σκοποῦμαι = εξετάζω·
<σκοπός, σκοπιά, σκέψις

κρίσις τούτου = γεν. αντικ., κρίση
γι' αυτό, περί αυτού, δηλ. για την
ανδρεία

γνώμη = κρίση, πνευματική ικανό-
τητα, ευφυΐα

περιελήλασθε· περιελαύνομαι =
καταπονούμαι, νικιέμαι

περιελαύνω = περικυκλώνω και
συλλαμβάνω

οἴγε... κάκεῖνοι = δηλ. οι
Λακεδαιμόνιοι

δάκνω = δαγκώνω

κλοιός = (ξύλινο) περιλαίμιο για επιθετικά σκυλιά

παραδιδόασιν = υποκ. τινές, οι άνθρωποι

οΐχονται ἀπιόντες = σηκώθηκαν κι έφυγαν, έφυγαν βιαστικά

οὐ μέντοι γε ὑμᾶς = αλλά όμως εσείς (ο Θρασύβουλος απευθύνεται τώρα στους δημοκρατικούς)

ὁμωμόκατε· ὄμνυμι = ορκίζομαι

πρὸς τοῖς ἄλλοις... = εκτός από τα άλλα

εὐορκος, -ον = αυτός που τηρεί τον όρκο του

ὄσιος, -α, -ον = αυτός που σέβεται τους θεούς

ἀνίστημι τήν ἐκκλησίαν = λύω τη συνεδρίαση της Εκκλησίας

ὑστέρῳ χρόνῳ = αργότερα (401 π.Χ.)

**οἱ Ἐλευσῖνι = (δοτ. του τόπου)
αυτοί που ήταν στην Ελευσίνα, οι
(αμετανόητοι) ολιγαρχικοί**

**στρατεύονται πανδημεῖ = εκστρα-
τεύουν με όλες τις (διαθέσιμες)
δυνάμεις, με γενική επιστράτευση
εἰς λόγους ἐλθόντας = όταν ήλθαν
για διαπραγματεύσεις**

οἱ ἀναγκαῖοι = οι συγγενεῖς

**ἤ μὴν = εισάγει εκφράσεις που
δηλώνουν ὄρκο («αληθινά»)**

**μνησικακῶ (-έω) = «κρατάω
κακία», θυμάμαι παλιά αδικήματα**

**ὁμοῦ πολιτεύονται = ζουν μαζί
(αρμονικά) ως πολίτες**

ερμηνευτικά σχόλια

§37-43

Ο αγώνας των δημοκρατικών έφερε την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα. Σ' αυτό συνέβαλε και η επίσημη εξωτερική πολιτική της Σπάρτης, εξουδετερώνοντας τις προσωπικές βλέψεις και απόψεις του Λυσάνδρου.

οὔτοι

Οι αντιπρόσωποι των δημοκρατικών από τον Πειραιά με εξουσιοδότηση για διαπραγματεύσεις και δύο «πολίτες» από την Αθήνα που πήγαιναν στη Σπάρτη ως άτομα

λέγοντας ὅτι αὐτοὶ... Μουνιχίαν

Ο Ξενοφών δεν αναφέρει τι πρότειναν στη Σπάρτη οι εκπρόσωποι των δημοκρατικών και οι δύο ολι-

γαρχικοί, οι έμπιστοι του Πausanία. Οι επίσημοι εκπρόσωποι των Δέκα πάντως προχωρούσαν σε ακραίες προσφορές «μειοδοσίας»: να παραδοθούν άνευ όρων αυτοί στους Λακεδαιμονίους και να παραδώσουν και οι αντίπαλοι ό,τι είχαν καταλάβει (= απελευθερώσει) ως τότε.

§38 εξέπεμψαν πεντεκαίδεκα άνδρας

Οι δεκαπέντε ειδικοί απεσταλμένοι της Σπάρτης, υπό την επίβλεψη του Πausanία, εκτέλεσαν τη γενική, αλλά σαφή, εντολή των εφόρων: «διαλλάξει όπην δύναιντο κάλλιστα» (να συμφιλιώσουν τους αντιπάλους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο).

άπιέναι επί τὰ έαυτῶν έκαστον
Να πάει ο καθένας στο σπίτι του.
Ακυρώνονται οι κατασχέσεις και

καταπατήσεις περιουσιών που είχαν κάνει οι τριάκοντα.

πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἑνδεκα καὶ τῶν ἑν Πειραιεῖ

Ὅσοι ἀπὸ τους τριάκοντα εἶχαν ἀπομείνει καὶ εἶχαν καταφύγει στην Ἐλευσίνα, οἱ ἑνδεκα (βλ. κεφ. 3, 54) καὶ οἱ δέκα ἐμπιστοὶ των τριάκοντα που κυβερνοῦσαν τον Πειραιά κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τυραννίας ἐξαιρέθηκαν ἀπὸ τὰ «μέτρα εἰρηνεύσεως». Μποροῦσαν νὰ παραμείνουν στην Ἐλευσίνα, ἀλλὰ τους ἀπαγορεύθηκε ἡ παραμονή στην Ἀθήνα.

§39 οἱ δ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς... τῆ Ἀθηνᾶ

Ἡ παρέλαση των νικητῶν, με τον οπλισμό τους, καὶ ἡ ἀνοδός τους στην Ἀκρόπολη καταλήγει σε ευχα-

ριστήρια θυσία στην Αθηνά Πολιάδα, την πολιούχο.

§40 ἐπὶ τίνι ὑμῖν μέγα φρονητέον ἔστιν

Ο Θρασύβουλος ζητάει από τους ολιγαρχικούς να αναλογιστούν, να σκεφτούν καλά τα αίτια του κομψασμού τους, τι είναι εκείνο που τους κάνει τόσο υπεροπτικούς. Τους χαρακτήριζαν με διάφορα τιμητικά επίθετα, όπως ἀγαθοί, ἄριστοι, καλοὶ κἀγαθοί, κράτιστοι, γενναῖοι, γνώριμοι, ἐπιεικεῖς, εὐγενεῖς, ἔσθλοί. Ο Θρασύβουλος ξεχωρίζει τέσσερα πλεονεκτήματα ή αρετές και καταρρίπτει την άποψη ότι αυτά χαρακτηρίζουν τους ολιγαρχικούς. Αντίθετα ο «δήμος», ο λαός, απέδειξε ότι υπερτερεί σε όλα: 1) «δικαιοσύνη», 2) «ἀνδρεία», 3) «γνώμη» (= κρίση, ευφυία §41) και τέλος 4) στη

φιλία προς τους Λακεδαιμονίους. Βασική αρετή για τον αρχαίο κόσμο (και η οποία ιδιαίτερα προβάλλεται από τον Ξενοφώντα) ήταν η δικαιοσύνη. Στον λόγο του Θρασυβούλου ακούγεται τέσσερις φορές: δικαιοτέροι, ἡδίκησεν, δικαιοσύνη, ἡδικημένω.

§42 τοῖς νόμοις τοῖς ἀρχαίοις χρῆσθαι

Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας επανέρχεται και η νομιμότητα.

§43 ἀρχὰς καταστησάμενοι ἐπολιτεύοντο

Αφού εγκατέστησαν ἄρχοντες (σύμφωνα με τους δημοκρατικούς θεσμούς) ζούσαν ομαλή πολιτική ζωή. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Αθηναίοι θεώρησαν το έτος μέσα στο οποίο περιλαμβάνεται η οχτάμηνη τυραννία ως «ἀναρχον» (Ξεν. Ελλ. 2.3.1),

δηλ. χωρίς επώνυμο άρχοντα. Αυτό σήμαινε ότι διέγραφαν από την ιστορική συνέχεια των θεσμών τους το έτος της παράνομης κατοχής και της εγκληματικής διαχείρισης της εξουσίας.

καὶ ὁμόσαντες ὄρκους ἢ μὴν μὴ μνησικακήσιν... καὶ τοῖς ὄρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος

Στο τέλος του δεύτερου βιβλίου των «Ἑλληνικῶν» ο Ξενοφών συμπυκνώνει σε δύο γραμμές το ήθος της αποκαταστημένης δημοκρατίας. Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα της ισορροπίας, της συναίρεσης των αντιθέσεων· και είναι γνωστό πως οι Έλληνες ρέπουν στις αντιθέσεις/αντιπαραθέσεις. Χαρακτηριστική έκφραση αυτής της ροπής είναι η ύπαρξη των δύο αντιθετικών συνδέσμων μέν-δέ (Συντακτικό §146-147).

Άλλωστε η Ιλιάδα έχει εκφράσει ποιητικά αυτήν την τάση· το προοίμιό της είναι χαρακτηριστικό:

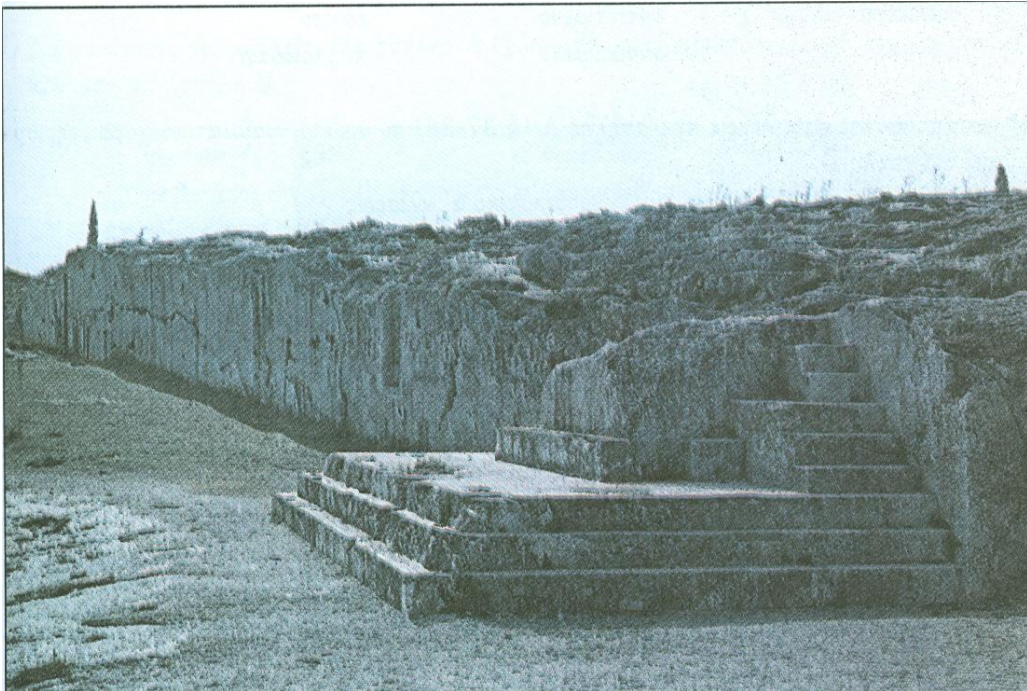
Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω
Ἄχιλῆος,
ούλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε'
ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι
προΐαψεν
ἠρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε
κύνεσσιν
οἴωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ'
ἔτελείετο βουλή,
ἔξ οὔ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην
ἐρίσαντε
Ἄτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος
Ἄχιλλεύς.

Και εδώ, λοιπόν, μήνις (= αδιάλλακτη οργή), διάσταση και ἔρις και οι τρομερές συνέπειές τους· στο τέλος όμως επέρχεται και εδώ η συμφιλίωση, οι αντιθέσεις ισορροπούν.

Αυτό είναι το πλεονέκτημα της δημοκρατίας από όπου απορρέει το ήθος της.

Στο σημείο αυτό, της συμφιλίωσης, τελειώνει το δεύτερο βιβλίο των «Ἑλληνικῶν» του Ξενοφῶντα και αρχίζει το τρίτο βιβλίο με τη φράση «Ἡ μὲν δὴ Ἀθήνησι στάσις οὕτως ἔτελεύτησεν». Στη συνέχεια ο Κύρος ζήτησε στρατιωτική βοήθεια από τους Σπαρτιάτες, για να πραγματοποιήσει τα φιλόδοξα σχέδιά του. Η δεύτερη παράγραφος (Βιβλ. 3.1.2) αποτελεί σύντομη αναφορά στο άλλο πασίγνωστο έργο του Ξενοφώντος, στην «Κύρου Ανάβαση»: («ὡς μὲν οὖν Κῦρος στράτευμά τε συνέλεξε καὶ τοῦτ' ἔχων ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπεσώθησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ θάλατταν, Θεμιστο-

γένει τῷ Συρακοσίῳ γέγραπται»).
Ο Πλούταρχος, στο δοκίμιό του
«Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον
ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι» 345C,
προβάλλει την άποψη ότι ο Ξενο-
φών χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο
Θεμιστογένης, γιατί με το πραγματι-
κό όνομα το βιβλίο θα έχανε την
αξιοπιστία του, εφόσον τονίζεται η
προσωπική συμβολή του συγγρα-
φέα στη διάσωση των μυρίων.

Ο λόφος της Πνύκας και το βήμα
των ρητόρων της εκκλησίας
(Εκδοτική Αθηνών)

ερωτήσεις – ασκήσεις

1) Τι απαίτησαν οι «ἐκ τοῦ ἄστεως» (οι ολιγαρχικοί) από τους «ἐν Πειραιεῖ» (τους δημοκρατικούς;

2) Ποιες ήταν οι πρώτες ενέργειες των δημοκρατικών;

Ως προς τι συγκρίνει ο Θρασύβουλος δημοκρατικούς και ολιγαρχικούς;

3) Κάνετε τις κατάλληλες συνδέσεις της στήλης Α (§ 37-38) με τις στήλες Β και Γ (όπως στο παράδειγμα).

A η λέξη/φράση	B είναι	Γ συμπληρώνει/ προσδιορίζει
σφᾶς αὐτοὺς	αντικείμενο	παραδιδόασι
χρῆσθαι	υποκείμενο	ἐπέταξαν
ἀξιοῦν	αντικείμενο	παραδιδόναι
τὴν Μουνιχίαν	προσδ. σκοπού	ἔφασαν
διαλλάξαι	αντικείμενο	ἔδοξεν
κατοικεῖν	αντικείμενο	παραδιδόασι

4) Να αποδώσετε στις λέξεις της στήλης A (§37-38) το σωστό γραμματικό χαρακτηρισμό από τη στήλη B.

A

ἐπεὶ

ἄστεως

σφᾶς αὐτοῦς

ἀξιοῦν

χρῆσθαι

ὄ,τι

ὄπη

εἰρήνην

ἕκαστον

B

ουσιαστ. α' κλίσεως

ουσιαστ. γ' κλίσεως

απαρέμφ. αορίστου

απαρέμφ. μέλλοντα

χρονικός σύνδεσμος

αιτιολογ. σύνδεσμος

αυτοπαθ. αντωνυμία

αναφορικό επίρρημα

αόριστη αντωνυμία

αναφορ. αντωνυμία

υποθετ. σύνδεσμος

μετοχή

οριστική αντωνυμία

5) α) Με ποιες ενέργειες επιδίωξαν οι Λακεδαιμόνιοι τη συμφιλίωση των αντιπάλων παρατάξεων στην Αθήνα;

β) Να γράψετε τους ρηματικούς τύπους που δηλώνουν τις ενέργειες αυτές στο γ' πληθ. πρόσ. του ενεστώτα της οριστικής, χρησιμοποιώντας φράσεις του κειμένου, π.χ. α) ἔκπέμπουσι πέντε καὶ δέκα ἄνδρας εἰς Ἀθήνας.

6) Αποδώστε στις αντωνυμίες της στήλης Α (§39-42) τους χαρακτηρισμούς της στήλης Β.

A
τούτων
ὑμῖν
ἐγὼ
ὑμᾶς αὐ-
τούς
τίνι
ἡμῶν
οὐδὲν
ὑμεῖς
πάντων
ἀλλήλους
ἐκεῖνοι
ῶν
τοῖς ἄλλοις
τοιαῦτα

B
προσωπική
δεικτική
οριστική/επαναληπτική
αυτοπαθητική
αλληλοπαθητική
κτητική
ερωτηματική
ἀόριστη/επιμεριστική
αναφορική

7) Να συνδέσετε τις μετοχές της στήλης Α (§39-42) με τη σωστή ανάλυσή τους σε δευτερ. πρόταση στη στήλη Β.

A

B

περανθέντων
(§39)
πενέστερος ὤν
(§40)
τοὺς δάκνοντας
(§41)
παραδόντες
(§41)

οἱ παρέδωσαν
εἰ καὶ παρέδωσαν
ἐπεὶ ἐπεράνθη-
σαν
οἱ δάκνουσι
εἰ καὶ πενέστερός
ἐστι
ἐπεὶ παρέδοσαν
ἐπεὶ πενέστερός
ἐστι
εἰ δάκνουσι
εἰ περανθείησαν

8) Να γραφεί το κείμενο της §40 με την αλλαγή ὑμῖν = σοί.

9) Με ποια επιχειρήματα ανατρέπει ο Θρασύβουλος την άποψη των ολιγαρχικών ότι έχουν τις αρετές για τις οποίες καυχώνται;

10) «Μάλιστα δ' ἄν γνοίητε... ἐπιχειρεῖν»: Τι δηλώνει ο υποθετικός λόγος; Να γραφτεί και στα άλλα είδη.

11. Συνδέστε τις λέξεις-φράσεις της στήλης Α (§43) με τους χαρακτηρισμούς που βρίσκονται στη στήλη Β.

A
ἀρχὰς
πανδημειῖ
ἐπ' αὐτοὺς
τοὺς στρατηγοὺς
εἰσπέμψαντες
ὁμόσαντες
τοῖς ὄρκοις

B
επιρρ. προσδ.
τρόπου
αντικείμενο
αντικείμενο
χρον. μετοχή
επιρρ. προσδ.
του τόπου
αντικείμενο
χρονική μετοχή
αιτιολογ. μετοχή
υποκείμενο
προσδ. της
αιτίας

**12. Να γραφεί η §43 με την αλλαγή:
οἱ δημοκρατικοὶ = ὁ Θρασύβουλος.**

θέματα για συζήτηση

- Ποιος ήταν ο βασικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής της Σπάρτης στη διαμάχη δημοκρατικών-ολιγαρχικών της Αθήνας; Εξηγήστε τη στάση της.

Ανάγλυφο
πολεμιστή
(Αρχαιολογ.
Μουσείο
Αθηνών)

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Το ήθος της αποκατεστημένης Δημοκρατίας Συνολική θεώρηση του κείμενου

**Η Δημοκρατία αποκαταστάθηκε.
Έτσι δόθηκε η ευκαιρία στους Αθη-
ναίους να διαπιστώσουν τις διαφο-
ρές των δύο πολιτευμάτων και την
ανωτερότητα του δημοκρατικού,
παρόλα τα μειονεκτήματα που είχε
επιδείξει πριν από την πτώση του.**

**A. Το πρώτο δείγμα του ήθους ήταν
οι όρκοι που δόθηκαν:
«Φέρε δὴ τοίνυν, οἱ ὄρκοι ὑμῖν πῶς
ἔχουσιν; Ὁ μὲν κοινὸς τῇ πόλει ἀπά-
ση ὃν ὁμωμόκατε πάντες μετὰ τὰς
διαλλαγὰς, “καὶ οὐ μνησικακήσω
τῶν πολιτῶν οὐδενὶ πλὴν τῶν τριά-
κοντα καὶ τῶν δέκα καὶ τῶν ἑνδεκα”**

οὐδὲ τούτων ὃς ἂν ἐθέλῃ εὐθύνας
διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἤρξεν”.

Ἔμεῖς δ’ αὖ, ὦ Ἀθηναῖοι, τὶ ὁμόσα-
ντες δικάζετε; “Καὶ οὐ μνησικακή-
σω, οὐδὲ ἄλλω πείσομαι, ψηφιοῦ-
μαι δὲ κατὰ τοὺς κειμένους
νόμους”».

(Ανδοκίδη «περὶ τῶν Μυστηρίων»
90-91)

«Ἐμπρὸς λοιπόν, τι μας λένε οἱ ὄρ-
κοι; Ὁ κοινός για ὅλη την πόλη, αυ-
τός τον οποίο δώσατε ὅλοι μετά τη
συμφιλίωση “και δεν θα μνησικακή-
σω εναντίον ουδενός από τους πο-
λίτες με εξαίρεση τους τριάκοντα
και τους δέκα και τους έντεκα· και
οὔτε εναντίον τους στην περίπτωση
που κάποιος από αυτούς θελήσει
να υποστεί τη διαδικασία των ευθυ-
νών του απολογισμού για την εξου-
σία που άσκησε”. Και σεις πάλι Αθη-

ναίοι, τι ορκιστήκατε στην έναρξη της δίκης; “Και δε θα μνησικακήσω, ούτε θα πεισθώ σε άλλον αλλά θα αποφασίσω σύμφωνα με τους κειμένους νόμους”».

(Μετάφραση Γ. Χρυσάφη)

Β. Η επιείκεια του δημοκρατικού καθεστώτος ήταν το χαρακτηριστικό που εκτιμήθηκε, ακόμα και από ανθρώπους, όπως ο Πλάτων, που δε συμπαθούσαν τη δημοκρατία. Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η αφήγηση του Πλάτωνα για τη σχέση του με το καθεστώς των Τριάκοντα:
«Νέος ἔγώ ποτε ὦν πολλοῖς δὴ ταῦ-
τὸν ἔπαθον· ὠήθην, εἰ θᾶπτον ἑμαυ-
τοῦ γενοίμην κύριος, ἐπὶ τὰ κοινὰ
τῆς πόλεως εὐθύς ἶέναι. Καί μοι τύ-
χαι τινὲς τῶν τῆς πόλεως πραγμά-
των τοιαίδε παρέπεσον. Ὑπὸ πολ-
λῶν γὰρ τῆς τότε πολιτείας λοιδο-

ρουμένης μεταβολή γίνεται, καὶ τῆς μεταβολῆς εἷς καὶ πενήκοντά τινες ἄνδρες προύστησαν ἄρχοντες, ἕνδεκα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δ' ἐν Πειραιεῖ –περὶ τε ἀγορὰν ἑκάτεροι τούτων ὅσα τ' ἐν τοῖς ἄστεσι διοικεῖν ἔδει– τριάκοντα δὲ πάντων ἄρχοντες κατέστησαν αὐτοκράτορες. Τούτων δὴ τινες οἰκεῖοί τε ὄντες καὶ γνώριμοι ἐτύγγχανον ἐμοί, καὶ δὴ καὶ παρεκάλουν εὐθύς ὡς ἐπὶ προσήκοντα πράγματά με. Καὶ ἐγὼ θαυμαστὸν οὐδὲν ἔπαθον ὑπὸ νεότητος· ὤθηθην γὰρ αὐτοὺς ἕκ τινος ἀδίκου βίου ἐπὶ δίκαιον τρόπον ἄγοντας διοικήσειν δὴ τὴν πόλιν, ὥστε αὐτοῖς σφόδρα προσεῖχον τὸν νοῦν, τί πράξοιεν. Καὶ ὄρων δῆπου τοὺς ἄνδρας ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ χρυσὸν ἀποδείξαντες τὴν ἔμπροσθεν πολιτείαν τὰ τε ἄλλα καὶ φίλον ἄνδρα ἐμοὶ πρεσβύτερον Σωκράτη,

ὄν ἐγὼ σχεδὸν οὐκ ἂν αἰσχυνοίμην
εἰπὼν δικαιοτάτον εἶναι τῶν τότε
ἐπὶ τινὰ τῶν πολιτῶν μεθ' ἑτέρων
ἔπεμπον, βία ἄξοντα ὡς ἀποθανού-
μενον, ἵνα δὴ μετέχοι τῶν πραγμά-
των αὐτοῖς, εἴτε βούλοιο εἴτε μη· ὁ
δ' οὐκ ἐπείθετο, πᾶν δὲ παρεκινδύ-
νευσεν παθεῖν πρὶν ἀνοσίων αὐτοῖς
ἔργων γενέσθαι κοινωνός – ἃ δὴ πά-
ντα καθορῶν καὶ εἴ τιν' ἄλλα τοιαῦτα
οὐ σμικρά, ἐδυσχέρανά τε καὶ ἑμαυ-
τὸν ἐπανήγαγον ἀπὸ τῶν τότε κα-
κῶν. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ μετέπεσε
τὰ τῶν τριάκοντά τε καὶ πᾶσα ἡ το-
τε πολιτεία· πάλιν δὲ βραδύτερον
μέν, εἴλκεν δέ με ὅμως ἡ περὶ τὸ
πράττειν τὰ κοινὰ καὶ πολιτικὰ ἐπι-
θυμία. Ἦν οὖν καὶ ἐν ἐκείνοις ἅτε τε-
ταραγμένοις πολλὰ γιγνόμενα ἃ τις
ἂν δυσχεράνειεν, καὶ οὐδέν τι θαυμα-
στὸν ἦν τιμωρίας ἐχθρῶν γίγνεσθαι
τινῶν τισιν μείζους ἐν μεταβολαῖς·

**καίτοι πολλῆ γε ἐχρήσαντο οἱ τότε
κατελθόντες ἐπιεικεία»
(Ζ΄ Επιστολή 324b-325b).**

**Μετάφραση (του Ι.Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟ-
ΠΟΥΛΟΥ)**

**«Όταν είμουνα νέος, έπαθα το ίδιο
που παθαίνουνε πολλοί· επίστεψα
πως μόλις γίνω κύριος του εαυτού
μου, ευθύς θα πάω στην πολιτική.
Και η κατάσταση των πραγμάτων
της πόλης στον καιρό μου έλαχε να
είναι η ακόλουθη. Επειδή πολλοί
κατηγορούσανε το τότε πολίτευμα,
έγινε ανατροπή και αρχηγοί στην
ανατροπή τούτη στάθηκαν πενήντα
έναν άνδρες, ένδεκα στην πόλη, δέ-
κα στον Πειραιά –και η κάθε μια από
τις δυο τούτες ομάδες ετάχθηκε να
διευθύνη και τα ζητήματα της αγο-
ράς και όσα σχετίζονται με την πό-
λη– οι άλλοι τριάντα όμως έγιναν**

απόλυτοι άρχοντες όλων. Απ' αυ-
τούς λοιπόν μερικοί έτυχε να μου
είναι συγγενείς και γνωστοί και με
καλούσαν δα ευθύς να λάβω μέρος
κι' εγώ σαν σε πράγματα που μου
ταίριαζαν. Και καθόλου δεν είναι να
θαυμάζη κανείς για κείνο που εξ αι-
τίας της νεότητάς μου έπαθα. Επί-
στεψα δηλαδή, πως αυτοί θα διοι-
κήσουνε τώρα την πόλη βγάζοντάς
την από την άδικη ζωή και οδηγώ-
ντας την σε δίκαιο τρόπο· γι' αυτό
πρόσεχα πολύ με το νου μου για να
ιδώ τί θε να κάμουν. Και έβλεπα δα,
πως οι άνδρες αυτοί μέσα σε λίγον
καιρό απέδειξαν, πως το προηγού-
μενο πολίτευμα ήτανε χρυσάφι. Και
για τάλλα και γιατί τον αγαπημένο
μου φίλο, τον πρεσβύτη Σωκράτη,
που εγώ δα δεν θα ντρεπόμουνα να
ειπώ πως ήταν ο πιο δίκαιος του
καιρού εκείνου, τον έστειλαν μαζί

με άλλους να πάη για κάποιον πολίτη, με την εντολή να τους τον φέρουν δια της βίας για να τον θανατώσουν. Και τούτο το έκαναν για να τον αναγκάσουν να μετάσχη κι' αυτός σε όσα έπρατταν αυτοί, είτε θέλει είτε όχι. Αυτός όμως δεν τους άκουσε και πρόκρινε να βάλη σε κίνδυνο τη ζωή του παρά να γίνη κοινωνός στα ανόσια έργα των. Αυτά λοιπόν όλα, καθώς τα έβλεπα, και ακόμα μερικά άλλα όχι ασήμαντα, αγανάχτησα κ' εχώρισα τον εαυτό μου από τα κακά εκείνα. Δεν επέρασεν όμως πολύς καιρός και έπεσαν οι τριάκοντα καθώς και όλο το τότε πολίτευμα. Μα πάλιν, αν και κάπως πιο οκνά, με τραβούσε όμως η ορμή να δράσω για τα κοινά και τα πολιτικά. Έγιναν βέβαια και σ' αυτήν την εποχή, μιας και ήταν όλο ταραχή, πολλά, που θα τ' αποστρέ-

φονταν κανείς, και δεν ήτανε ν' απο-
ρή κανείς, ότι στη μεταβολή επάνω
έγιναν από μερικούς μεγαλύτερες
τιμωρίες σε μερικούς εχθρούς των
αν και εκείνοι που ξαναγύρισαν
τότε έδειξαν πολλήν επιείκεια».

Ως τεκμήριο της επιεικείας του δη-
μοκρατικού καθεστώτος ο Ισοκρά-
της αναφέρει το ότι ο λαός δέχτηκε
να πληρώσει το δάνειο, που είχαν
πάρει οι Τριάκοντα από τους Λακε-
δαιμονίους, για να πολεμήσουν,
ακριβώς το λαό!

« Ὁ δὲ πάντων κάλλιστον καὶ μέγι-
στον τεκμήριον τῆς ἐπιεικείας τοῦ
δήμου· δανεισαμένων γὰρ τῶν ἐν
ἄστει μεινάντων ἑκατὸν τάλαντα πα-
ρὰ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν πολιορκί-
αν τῶν τὸν Πειραιᾶ κατασχόντων
ἐκκλησίας γενομένης περὶ ἀποδό-
σεως τῶν χρημάτων, καὶ λεγόντων
πολλῶν, ὡς δίκαιόν ἐστι διαλύειν

τὰ πρὸς Λακεδαιμονίους μὴ τοὺς πολιορκουμένους ἀλλὰ τοὺς δανεισαμένους, ἔδοξε τῷ δήμῳ κοινήν ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν».

(Αρεοπαγιτικός §68)

Γ. Τον τρόπο πληρωμῆς του δανείου των Τριάκοντα θεώρησαν φιλόσοφοι και πολιτικοί, δύο γενεές αργότερα, ως τεκμήριο της ομόνοιας, η οποία έχει ως προϋπόθεση τη δημοκρατία.

α) «Λέγονται χρήμαθ' οἱ τριάκοντα δανείσασθαι παρὰ Λακεδαιμονίων ἐπὶ τοὺς ἐν Περαιεῖ. Ἐπειδὴ δ' ἡ πόλις εἰς ἓν ἦλθεν καὶ τὰ πράγματα' ἐκεῖνα κατέστη, πρέσβεις πέμψαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰ χρήματα ταῦτ' ἀπήτουν. Λόγων δὲ γιγνομένων καὶ τῶν μὲν τοὺς δανεισαμένους ἀποδοῦναι κελευόντων, τοὺς ἐξ ἄστεως, τῶν δὲ τοῦτο πρῶτον ὑπάρξαι τῆς ὁμονοίας σημεῖον ἀξιούντων, κοινή

διαλύσαι τὰ χρήματα, φασὶ τὸν δῆμον ἐλέσθαι συνεισενεγκεῖν αὐτὸν καὶ μετασχεῖν τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λύσαι τῶν ὠμολογημένων μηδέν».

(Δημοσθ. «Πρὸς Λεπτίνην» §11-12)

β) «Ἄλλὰ δοκοῦσιν κάλλιστα δὴ καὶ πολιτικώτατα ἀπάντων καὶ ἰδία καὶ κοινῇ χρήσασθαι ταῖς προγεγενημέναις συμφοραῖς οὐ γὰρ μόνον τὰς περὶ τῶν προτέρων αἰτίας ἐξήλειψαν, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα Λακεδαιμονίοις, ἃ οἱ τριάκοντα πρὸς τὸν πόλεμον ἔλαβον, ἀπέδοσαν κοινῇ, κελευουσῶν τῶν συνθηκῶν ἑκατέρους ἀποδιδόναι χωρὶς, τοὺς τ' ἐκ τοῦ ἄστεως καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Πειραιέως, ἡγούμενοι τοῦτο πρῶτον ἄρχειν δεῖν τῆς ὁμοιοῦσας».

(Αριστοτέλη «Ἀθηναίων Πολιτεία» §40, 2-3).

ερωτήσεις – ασκήσεις

1) Στο κείμενο του Πλάτωνος αναφέρεται ότι το προ των Τριάκοντα πολίτευμα «έλοιδορείτο ὑπὸ πολλῶν». Είχαν κάποια βάση αυτές οι «λοιδορίες»; (Βλ. Ελληνικά, 2.1. 25-29 και 31-32, 2.3,3.11)

2) Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η επιείκεια που επέδειξε η αθηναϊκή δημοκρατία στους αντιπάλους της;

θέματα για συζήτηση

I. Στα κεφάλαια του Β' βιβλίου των «Ἑλληνικῶν» του Ξενοφώντος καταγράφονται: α) η καταστροφή της ναυτικής δύναμης της Αθήνας, β) οι αγωνιώδεις διαπραγματεύσεις για τον

τερματισμό του πολέμου και η τελική συμφωνία για την παράδοση της Αθήνας, γ) η κατάληψη της εξουσίας από τους τριάκοντα τυράννους, η οκτάμηνη τυραννία και η αποκατάσταση της δημοκρατίας.

- α) Ποιοι ήταν οι λόγοι της καταστροφής του αθηναϊκού στόλου στους Αιγός ποταμούς;

- β) Γιατί κράτησαν τόσο πολύ οι διαπραγματεύσεις για τον τερματισμό του πολέμου και γιατί κατέληξαν σε όρους τόσο δυσμενείς για την Αθήνα;

- γ) Πώς εξηγείται η αρχική ανοχή των πολιτών της Αθήνας προς το καθεστώς των τριάκοντα και η εντεινόμενη αντίδραση που ακολούθησε;

II. Ο Ξενοφών έχει επαινεθεί από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας για τη σαφήνεια του λόγου του και για τη

ζωντάνια, με την οποία παρουσιάζει το «ήθος» των ιστορικών προσώπων.

- Να περιγράψετε με συντομία τρία σημεία, όπου ο χώρος, οι θέσεις ή οι κινήσεις των προσώπων δίνονται με παραστατικότητα και ακρίβεια.

- Να επισημάνετε περιπτώσεις, όπου οι λόγοι των προσώπων, οι σύντομες φράσεις που κατέγραψε ο Ξενοφών, αποκαλύπτουν α) τη λακωνικότητα, β) το χιούμορ, γ) την ιταμότητα, δ) τη δολιότητα, ε) τον κυνισμό, ς) τη μεγαλοψυχία του προσώπου που μιλάει.

- Πώς έβλεπε ο Ξενοφών τα πρόσωπα και τις πράξεις τους στην περίοδο που εξιστορεί; Ποιες αρετές τους φαίνεται να εκτιμά και ποια ελαττώματα να αποδοκιμάζει;

III. Στην Ελληνική Νομαρχία (Ανωνύμου του Έλληνας, 1806), χαρακτηριστικό κείμενο του νεοελληνικού «διαφωτισμού», εικονογραφείται και σχολιάζεται το καθεστώς των τυράννων ως εξής: «Η Αθήνα, αφού ενικήθη από τους Λάκωνας, την υποχρέωσαν να δεχθή δια κυβερνητάς της τριάκοντα πολίτας. Αλλ' αυτοί, εις μικρόν διάστημα καιρού, εκαταστήθησαν τριάκοντα τύραννοι, από τους πλέον σκληρούς και αιμοβόρους, ώστε εις οκτώ μήνας μόνον οπού εδυνάστευσαν, εφόνευσαν έως χίλιους πεντακόσιους πολίτας, τους πλέον δικαίους και εναρέτους. Οι πολίται όμως, επανερχόμενοι εις τον εαυτών των εγνώρισαν το χρέος των, και λαβόντες τα άρματα της δικαιοσύνης ηλευθέρωσαν την πατρίδα τους από την δυναστείαν τυράννων, οι οποίοι,

τρέμοντες έρριπτον τα ανάξια άρματα των και με την συνηθισμένη των δειλίαν και ουτιδανότητα γονυκλινείς εζητούσαν έλεος».

- Ποια κεφάλαια των «Έλληνικών» συμπυκνώνει ο συγγραφέας της «Ελληνικής Νομαρχίας» στην περιληπτική του αναφορά στο καθεστώς; Να τοποθετήσετε δίπλα στις φράσεις του νεοελληνικού κειμένου τις παραπομπές στα κεφάλαια των «Έλληνικών», π.χ. Η Αθήνα αφού ενικήθη από τους Λάκωνας (κεφ. 1.27-29, 2.23).

- Ποια ήταν τα πιο «αντικοινωνικά», τα πιο επικίνδυνα άτομα κατά την περίοδο της δημοκρατίας (πριν από την παράδοση της Αθήνας) και ποια κατά την περίοδο της τυραννίας;

- Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι οι Λακεδαιμόνιοι παρέδωσαν τους συνεργούς και αφοσιωμένους φίλους τους, τους τριάκοντα, «σα σκυλιά δεμένα σε κλοιό», στους αντιπάλους τους και μάλιστα στον Θρασύβουλο, επιφανή αντίπαλο της Σπάρτης σε όλες τις συγκρούσεις του πολέμου στο Αιγαίο;

IV. Με εξαίρεση λίγους, φανατικούς οπαδούς του τυραννικού καθεστώτος (βλ. σχόλια, κεφ. 3. 11-16). η αποδοκιμασία των ενεργειών των τριάκοντα ήταν γενική και έντονη.

- Πού οφείλεται η σκληρότητα του καθεστώτος των τριάκοντα;

- Να αναφέρετε από τα κεφάλαια των «Ελληνικών» που μελετήσατε, ακραίες περιπτώσεις απάνθρωπης

συμπεριφοράς των Αθηναίων, των Λακεδαιμονίων, των τριάκοντα.

- Ως προς τι διαφέρει (και γι' αυτό είναι ακόμη πιο αξιοκατάκριτη) η ωμότητα του καθεστώτος αυτού σε σύγκριση με απάνθρωπες αποφάσεις και των Αθηναίων (επί δημοκρατίας) και των Λακεδαιμονίων;

- Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι σκεπτόμενοι άνθρωποι, συγγραφείς και φιλόσοφοι, και μάλιστα όχι θαυμαστές ή οπαδοί του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως είχε εξελιχθεί στην Αθήνα του τέλους του 5ου αιώνα (Ξενοφών, Πλάτων, Αριστοτέλης) αποδοκιμάζουν έντονα το καθεστώς των τριάκοντα και επαινούν αποφάσεις της αποκαταστημένης δημοκρατίας;

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ
ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ
ΘΕΣΜΟΣ ΔΙΠΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ**

**Ἡρακλῆς
Ἴλλος
Κλεοδαῖος
Ἀριστόμαχος
Ἀριστόδημος**

ΑΓΙΑΔΑΙ	ΕΥΡΥΠΩΝΤΙΔΑΙ
Εύρυσθένης	Προκλῆς
Ἴαγίς Α΄	Εύρυπῶν
Λαβῶτας	Πρύτανις
Δόρυσσος	Πολυδέκτης
Ἀγησίλαος Α΄	Εὔνομος
Ἀρχέλαος	Χάριλλος
Τήλεκλος	Νίκανδρος
Ἀλκαμένης	Θεόπομπος
Πολύδωρος	
Εύρυκράτης	Ἀναξανδρίδας Α΄
	Ἀρχίδαμος Α΄
	Ἀναξίλας

ΑΓΙΑΔΑΙ	ΕΥΡΥΠΩΝΤΙΔΑΙ
Ἄναξανδρος	Λεωτυχίδας Α΄
Εὐρυκρατίδας	Ἴπποκρατίδας
Λέων	Ἄγασικλῆς
Ἄναξανδρίδας Β΄	Ἄριστων
Κλεομένης Α΄ περ. 520-490	Δημάρατος Περ. 515-491
Λεωνίδα Α΄ 490-480 αδελφός του Κλεομένου Α΄	Λεωτυχίδας Β΄ 491-461 εξάδελφος του Δημαράτου δισέγγονος του Ἴπποκρατίδα
Πλείσταρχος 480-459 - γιος του Λεωνίδα Α΄ (Κλεόμβροτος 480-479 π.Χ. Παυσανίας 479-476 π.Χ.)	Ἀρχίδαμος Β΄ 469-427 εγγονός του Λεωτυχίδα Β΄

ΑΓΙΑΔΑΙ	ΕΥΡΥΠΩΝΤΙΔΑΙ
Πλειστοάναξ 459-409 εξάδελφος του Πλειστάρχου γιος του Κλεομένους Α΄	(Ἀρχίδαμος Β΄)
Παυσανίας 409-395—γιος του Πλειστοάνακτος	ἼΑγισ Β΄ 427-399 Γιος του Ἀρχιδάμου Β΄
Ἄγησίπολις Α΄ 395-380 - γιος του Παυσανία	
Κλεόμβροτος Α΄ 380-371 αδελφός του Ἄγησιπόλιδος	Ἄγησίλαος Β΄ 399-360 αδελφός του ἼΑγιδος Β΄
Ἄγησίπολις Β΄ 371-370 γιος του Κλεομβρότου Α΄	

ΑΓΙΑΔΑΙ	ΕΥΡΥΠΩΝΤΙΔΑΙ
Κλεομένης Β΄ 370-309–γιος του Άγησιπόλιδος Β΄	Άρχίδαμος Γ΄ 360-338 – γιος του Άγησιλάου Β΄
	Άγις Γ΄ 338-331 γιος του Άρχιδάμου Γ΄
Άρεύς Α΄ 309-265 εγγονός του Κλεομένους Β΄	Εύδαμίδας Α΄ περ. 331-305 αδελφός του Άγιδος Γ΄
	Άρχίδαμος Δ΄ περ. 305-275 γιος του Εύδαμίδα Α΄
Άκρότατος 265-περ. 262 γιος του Άρέως Α΄	Εύδαμίδας Β΄ Περ. 275-244 γιος του Άρχιδάμου Δ΄
Άρεύς Β΄ περ. 262-254 γιος του Άκροτάτου	

ΑΓΙΑΔΑΙ	ΕΥΡΥΠΩΝΤΙΔΑΙ
Λεωνίδα Β΄ περ. 254-236 εγγονός του Κλεομένου Β΄ (Κλεόμβροτος Β΄ 242-241)	(Εύδαμίδα Β΄)
	ἼΑγισ Δ΄ περ. 244-241-γιος του Εύδαμίδα Β΄
Κλεομένης Γ΄ 236-222 – γιος του Λεωνίδα Β΄	Εύδαμίδα Γ΄ περ. 241-228
	Γιος του ἼΑγιδος Δ΄
	Ἀρχίδαμος Ε΄ 228-227 – θεῖος του Εύδαμίδα Γ΄ αδελφός του ἼΑγιδος Δ΄
	Εύκλείδα 227-222 ἸΑγιάδης – αδελφός του Κλεομένου Γ΄

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Εισαγωγή

Το ιστορικό πλαίσιο του εγκωμίου
Στο έργο του αυτό ο Ξενοφών εγκωμιάζει ένα άτομο ξεχωριστό. Ως φιλολογικό είδος το εγκώμιο είναι «σημείο της εποχής» του 4ου αι. π.Χ. Κατά τον 5ο αι. προείχε η κοινότητα, η πατρίδα, «ή πόλις» και το άτομο ήταν ή τουλάχιστον θεωρούσαν πως έπρεπε να ήταν ενεργό, ζωντανό μέλος της Κοινότητας. Μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και τις πολιτικές ανακατατάξεις φαίνεται ότι η «πόλις» όλο και λιγότερο στήριζε και εξασφάλιζε το άτομο αλλά και το άτομο όλο και λιγότερη εμπιστοσύνη έδειχνε στην πόλη.

Στην πολιτική ζωή εμφανίστηκε η τάση της αναζήτησης ενός ξεχωριστού ατόμου με ηγετικές ικανότητες που θα κατευθύνει την «πόλιν» και θα επιδιώξει τη συνένωση ή τη στενή συνεργασία των πόλεων-κρατών. Η επιβολή του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου της Μακεδονίας είναι χαρακτηριστική. Χαρακτηριστικά στοιχεία της εποχής είναι οι νέες τάσεις του θεάτρου και της γλυπτικής. Οι συγγραφείς της Νέας Κωμωδίας εγκαταλείπουν την πολιτική σάτιρα και συνθέτουν κωμωδίες «χαρακτήρων». Οι γλύπτες απομακρύνονται από την εξιδανίκευση των μορφών του 5ου αι. και προσπαθούν να αποδώσουν ατομικά χαρακτηριστικά.

Ο Ισοκράτης και το εγκώμιο του Ευαγόρα

Ο Ισοκράτης (436-338 π.Χ.) στο λόγο του (ιστορικό εγκώμιο) «Εύαγόρας» δηλώνει ότι είναι ο πρώτος που ανέλαβε να εγκωμιάσει τις αρετές κάποιου σε πεζό λόγο¹. Ο Βασιλιάς της Κύπρου Ευαγόρας δολοφονήθηκε το 374 π.Χ. Ο Ισοκράτης πιθανότατα εννοεί ότι η πρωτοτυπία του έργου του έγκειται στον συνδυασμό της καταγραφής των πεπραγμένων του Ευαγόρα και της προβολής των αρετών του.

1. Είναι αυτονόητο ότι η επική ποίηση είχε μακρά παράδοση αφού κύριος στόχος της ήταν να υμνεί «ἔργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε τά τε κλείουσιν ἀοιδοί». Στη σύνθεση εγκωμίων σε πεζό λόγο είχε προηγηθεί ο σοφιστής Γοργίας.

**Αγησίλαος. Η δομή του εγκωμίου
Κεφ.1. 1-5. Προοίμιο. Ομολογία του
συγγραφέα για τη δυσκολία της
προσπάθειάς του να συνθέσει έπαι-
νο για μια τόσο σπουδαία προσω-
πικότητα. Έπαινος της πατρίδας
του Αγησιλάου, των θεσμών της και
της εκτίμησης που συγκέντρωνε ο
βασιλιάς σε όλη του τη ζωή.**

**1.6.-2.31 Έπαινος των πολεμικών
του κατορθωμάτων και της πολιτι-
κής δράσης του.**

3-10. Έξαρση των αρετών του.

11. Επίλογος και Συμπέρασμα.

Η σειρά κατάταξης των αρετών

**Η σειρά των βασικών αρετών που
υιοθετεί ο Ξενοφών θυμίζουν έντο-
να τη Σωκρατική διδασκαλία:**

**«Τὰ θεῖα ἐσέβετο» (3.2-5) «ἢ εἰς τὰ
χρήματα δικαιοσύνη» (4.1-6),**

«ἐγκράτεια» (5.1-7), «ἀνδρεία» (6.1-

3), «σοφία» (6.4-8), «φιλοπατρία» (7.1-7), «τὸ εὐχάρι» (8.1-2), «μεγαλογνωμοσύνη» (8.3-4), «πρόνοια» (8.5), ολιγάρκεια (8.6-8), απλότητα συμπεριφοράς (9.1-2), «εὐπάθεια» = απόλαυση των αγαθών, με λιτότητα (9.3-7)¹.

Η μοναδικότητα του Αγησιλάου κατὰ τον Ξενοφώντα

Ο Ξενοφών θεωρεί τον Αγησίλαο μοναδική προσωπικότητα ηγέτη για τα σπάνια στρατιωτικά και πολιτικά του χαρίσματα, την ευγένεια του ήθους και της συμπεριφοράς

1. Ανάλογη σειρά τηρεί ο Ξενοφών στα Απομνημονεύματα του Σωκράτους: ευσέβεια, δικαιοσύνη, εγκράτεια, σοφία (ενώ ο Πλάτων στο Συμπόσιο: δικαιοσύνη, εγκράτεια, ανδρεία, σοφία).

**του, την υποδειγματικά ενάρετη
ζωή του αλλά και γιατί «φρόντισε
όσο κανένας άλλος» να εξουδετε-
ρώνει τις επεμβάσεις του βασιλιά
της Περσίας στις ελληνικές πόλεις
και να ενισχύει τις τάσεις συνεργα-
σίας μεταξύ των Ελλήνων κατά των
Περσών: Φεϋ, ὦ Ἑλλάς, ὅποτε οἱ νῦν
τεθνηκότεες ἱκανοὶ ἦσαν ζῶντες (7.5).**

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Κεφαλαίο 1. §1-5

κείμενο

Η ευγένεια του Αγησιλάου

1 Οἶδα μὲν ὅτι τῆς Ἀγησιλάου ἀρετῆς τε καὶ δόξης οὐ ῥάδιον ἄξιον ἔπαινον γράψαι, ὅμως δ' ἐγχειρητέον. Οὐ γὰρ ἂν καλῶς ἔχοι εἶ ὅτι τελῶς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐγένετο, διὰ τοῦτο οὐδὲ μειόνων ἂν τυγχάνοι ἐπαίνων.

2 Περὶ μὲν οὖν εὐγενείας αὐτοῦ τί ἂν τις μεῖζον καὶ κάλλιον εἰπεῖν ἔχοι ἢ ὅτι ἔτι καὶ νῦν τοῖς προγόνοις ὀνομαζομένοις ἀπομνημονεύεται ὀπίστος ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο, καὶ τούτοις οὐκ ἰδιώταις ἀλλ' ἐκ βασιλέ-

3 ων βασιλεῦσιν; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ταύτη γ' ἂν τις ἔχοι καταμέμψασθαι αὐτοὺς ὡς βασιλεύουσι μὲν, πόλεως

δὲ τῆς ἐπιτυχούσης· ἀλλ' ὥσπερ τὸ γένος αὐτῶν τῆς πατρίδος ἐντιμότατον, οὕτω καὶ ἡ πόλις ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐνδοξοτάτη· ὥστε οὐ δευτέρων πρωτεύουσιν, ἀλλ' ἡγεμόνων ἡγεμονεύουσιν.

Το πολίτευμα της Σπάρτης

4 Τῆδὲ γε μὴν καὶ κοινῇ ἄξιον ἐπαινέσαι τὴν τε πατρίδα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ· ἢ τε γὰρ πόλις οὐδεπώποτε φθονήσασα τοῦ προτετιμῆσθαι αὐτοὺς ἐπεχείρησε καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, οἷ τε βασιλεῖς οὐδεπώποτε μειζόνων ὠρέχθησαν ἢ ἐφ' οἷσπερ ἐξ ἀρχῆς τὴν βασιλείαν παρέλαβον. Τοιγαροῦν ἄλλη μὲν οὐδεμία ἀρχὴ φανερά ἐστι διαγεγενημένη ἀδιάσπαστος οὔτε δημοκρατία οὔτε ὀλιγαρχία οὔτε τυραννὶς οὔτε βασιλεία· αὕτη δὲ μόνη διαμένει συνεχῆς βασιλεία.

Εκλογή του Αγησιλάου 398 π.Χ.

5 Ὡς γε μὴν καὶ πρὶν ἄρξαι ἄξι-
ος τῆς βασιλείας ἐδόκει εἶναι Ἀγησί-
λαος τάδε τὰ σημεία. Ἐπεὶ γὰρ Ἅγις
βασιλεὺς ὢν ἐτελεύτησεν, ἐρισά-
ντων περὶ τῆς ἀρχῆς Λεωτυχίδα μὲν
ὡς Ἄγιδος ὄντος υἱοῦ, Ἀγησιλάου
δὲ ὡς Ἀρχιδάμου, κρίνασα ἡ πόλις
ἀνεπικλητότερον εἶναι Ἀγησίλαον
καὶ τῷ γένει καὶ τῇ ἀρετῇ τοῦτον
ἐστήσατο βασιλέα. Καίτοι τὸ ἐν τῇ
κρατίστῃ πόλει ὑπὸ τῶν ἀρίστων
κριθέντα τοῦ καλλίστου γέρως ἀξι-
ωθῆναι ποίων ἔτι τεκμηρίων προσ-
δεῖται τῆς γε πρὶν ἄρξαι αὐτὸν
ἀρετῆς;

γλωσσικά σχόλια

οἶδα ἐγχειρητεον (εἶναι) = γνωρίζω
ὅτι πρέπει να επιχειρήσω

ἐγχειρῶ (-έω) < ἐν+χείρ

1. παίρνω στα χέρια μου

2. επιχειρῶ

εγχείρησις, εγχείρημα

οὐκ ἂν καλῶς ἔχοι = δεν θα ήταν σωστό

τελέως ἀγαθός = τελείως, απόλυτα καλός

οὐδὲ μειόνων ἂν τυγχάνοι ἐπαίνων (τυγχάνω ἐπαίνων) = να μην λάβει ούτε λιγότερους (ενν. από την πραγματική του αξία) επαίνους

εὐγένεια = ευγενική καταγωγή, από μεγάλη γενιά

ἀπομνημονεύεται ὅπόστος ἐγένετο ἀφ' Ἡρακλέους τοῖς ὀνομαζομένοις προγόνος = αναφέρεται, διατηρεῖται στη μνήμη ποια σειρά κατέχει ανάμεσα σ' αυτούς που ονομάζονται πρόγονοι με πρώτο

(με γενάρχη) τον Ηρακλή.

ταύτη (δοτική με επιρρηματική χρήση) = σ' αυτό το σημείο, ως προς αυτό

ἐπιτυχούσης πόλεως (ἐπιτυχών, -οῦσα, -όν· ἐπιτυγχάνω) = πόλης τυχαίας, όπως οποιαδήποτε άλλη

τῇ δέ γε μὴν = ως προς αυτό λοιπόν, έτσι λοιπόν

κοινῇ (δοτ. επιρρ.) = από κοινού, μαζί

τοῦ προτετιμῆσθαι αὐτούς (προτιμῶμαι, -άομαι) = για το ότι είχαν αυτοί τιμηθεί ιδιαίτερα, είχαν θεωρηθεί ανώτεροι

μειζόνων ὠρέχθησαν (ὀρέγομαι) = επιθύμησαν, θέλησαν να αποκτήσουν μεγαλύτερη δύναμη

τοιγαροῦν (τρία μόρια: τοι+γάρ+οῦν) = γι' αυτό λοιπόν

**διαγεγεννημένη ἀδιάσπαστος (δια-
γίγνομαι) = που να έχει παραμείνει
συνέχεια χωρίς διακοπή**

**καὶ πρὶν ἄρξαι (χρονική πρόταση, με
απαρέμφατο) = και προτού αναλάβει
την αρχή, την εξουσία**

**ἀνεπίκλητος, -ον = άψογος, που
δεν δίνει λαβή για καταγγελίες**

**γέρως (τό γέρας, τοῦ γέρως) =
τιμητικό προνόμιο**

> γεραίρω. γεραρός

**προσδεῖται (προσδέομαι) = έχω
επιπλέον ανάγκη**

ερμηνευτικά σχόλια

§1-5

**Στη σύνθεση του εγκωμίου ο συγ-
γραφέας αξιοποιεί στοιχεία από την
παράδοση που είχαν διαμορφώσει
ήδη ο Γοργίας και ο Ισοκράτης. ως**

προς τη δομή, τις βασικές ιδέες και τους τρόπους έκφρασης.

Η δομή του προοιμίου

Γενική κρίση για την αρετή του Αγησιλάου (§1). Κλιμάκωση του επαίνου από το άτομο στο γένος, στη γενιά του («εὐγένεια») και από το γένος στην πατρίδα του («πόλεως οὐ τῆς ἐπιτυχούσης»), της οποίας το πολίτευμα είναι το καλύτερο λόγω της σταθερότητάς του («ἀρχὴ ἀδιάσπαστος») (2-4). Δείγμα-μαρτυρία της αρετής του Αγησιλάου (5).

Βασικές Ιδέες

Το προοίμιο αρχίζει και τελειώνει με τη λέξη ἀρετή· στη συνέχεια του εγκωμίου ο Ξενοφών θα προσπαθήσει να τεκμηριώσει την άποψή του ότι η αρετή διέκρινε τον Αγησίλαο σε όλη του τη ζωή. Στην κλασι-

κή εποχή η αρετή δεν είναι αποκλειστικά ατομική· θεωρείται ότι το άτομο παίρνει αξία από την καταγωγή του, από την πόλη του και από το πολίτευμά της.

Τρόποι έκφρασης

α) Το έργο ολόκληρο αρχίζει με μια ισχυρή αντίθεση («οἶδα μὲν... ὅμως δέ»). Και στο προοίμιο και σε όλο το δοκίμιο η χρήση της αντίθεσης είναι χαρακτηριστικός τρόπος έκφρασης.

β) Συχνή χρήση της σύγκρισης («ἀγαθός... μειόνων», 1 «μειζον και κάλλιον ἢ...» 2 «ἐντιμότατον... ἐνδοξοτάτη» 3) γ) Ρητορική Ερώτηση· «ποίων ἔτι τεκμηρίων προσδεῖται...»;

§2-4

Το πολίτευμα της αρχαίας Σπάρτης ήταν μεικτό, με στοιχεία μοναρχικά (δύο βασιλεῖς), δημοκρατικά (ἀπέλ-

λα) και ολιγαρχικά (γερουσία). Το πιο ιδιότυπο στοιχείο του πολιτεύματος ήταν ο θεσμός της διπλής κληρονομικής βασιλείας· επίσης οι ευρύτερες αρμοδιότητες των πέντε εφόρων. Κατά την κλασική εποχή το θεσμικό πλαίσιο της Σπάρτης εξασφάλιζε την ισορροπία ανάμεσα στην εξουσία των βασιλέων και των εφόρων (§4).

§5

Η βασιλεία στη Σπάρτη ήταν κληρονομική· πρώτος στη σειρά διαδοχής ήταν ο Λεωτυχίδας, ο γιός του Άγιδος· θεωρήθηκε όμως νόθος γιος και προτιμήθηκε ως βασιλιάς ο θείος του, ο αδελφός του Άγιδος, ο Αγησίλαος.

Χαρακτηριστικό του αρχαίου ελληνικού λόγου, το οποίο χρησιμοποιεί άριστα ο Ξενοφών, είναι η συνθετική ικανότητα. Η προτελευταία

περίοδος «ἐπεὶ γάρ... βασιλέα» μέσα σε τέσσερις γραμμές συνθέτει όλο το σκηνικό της εκλογής του Αγησιλάου: χρόνος, αμφισβήτηση, αιτία αμφισβήτησης, διαδικασία και σκεπτικό της απόφασης. Το κύριο κατηγορημα της περιόδου «ἐστήσατο βασιλέα» στηρίζεται από κάθε άποψη.

ερωτήσεις-ασκήσεις

1. Ποιο είναι το κυριότερο γνώρισμα της «ευγένειας» του Αγησιλάου;
2. Ποιες σχέσεις υπήρχαν μεταξύ των βασιλέων («βασιλεῖς») και των άλλων εξουσιών («πόλις») της Σπάρτης;
3. Με βάση ποια στοιχεία κρίθηκε ο Αγησίλαος ότι είναι άξιος να γίνει βασιλιάς;

4. Υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση: Η λέξη εὐγένεια στο κείμενο σημαίνει:

- λεπτότητα στους τρόπους
- το σύνολο κανόνων της σωστής συμπεριφοράς
- καταγωγή από αριστοκρατική γενιά

5. Να βρεθούν οι τύποι συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού του κειμένου (§1-3) και να γραφεί ο ίδιος τύπος στους τρεις βαθμούς.

6. Υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση: Το απαρέμφατο γράψαι (§1)

είναι:

- αντικείμενο του: οἶδα
- υποκείμενο του: ῥάδιόν (ἔστι)
- απαρέμφατο της αναφοράς στο: ἄξιον

**7. Η §3 να γραφεί με τη μεταβολή:
πρόγονοι = πρόγονος.**

**8. Η §4 να γραφεί με τη μεταβολή:
πόλις = πολῖται, βασιλεῖς =
βασιλεύς.**

**9. Από ποια ρήματα παράγονται τα
ουσιαστικά: παράκληση, έκλυση
(των ηθών), ανάκληση (διατάγμα-
τος), παρέκκλιση (από τις συμφωνί-
ες), κατάλυση (της τυραννίας).**

**10. Ο Αγησίλαος πήρε την εξουσία
(§5):**

- δια της βίας
- μετά από κρίση της πόλεως
- αφού διαδέχθηκε τον πατέρα του
- μετά από χρησμό

**11. Ο κύριος ρηματικός τύπος της
περιόδου «ὥς γε... σημεία» (§5) εί-
ναι: ἄρξαι, ἐδόκει, ἐστί, εἶναι;**

12. Οι ρηματ. τύποι ενεστώτα που έχουν υποκείμενο τον Αγησίλαο να γραφούν στον αόριστο και του αορίστου στον ενεστώτα.

13. Να γράψετε το κατάλληλο σύνθετο επίθετο της ΝΕ ώστε να σχηματιστούν ΟΣ:

(αίνῶ)	συναινετικό	διαζύγιο
(ἀρετή)		κληρικός
(δοκῶ)		απόφαση
		στρατηγός
(λύω)		αυτοκίνητο
		υγρό
		έκθεση
(καλῶ)		απόφαση
		ματιά
(αίνῶ)		λόγος
		σχόλιο

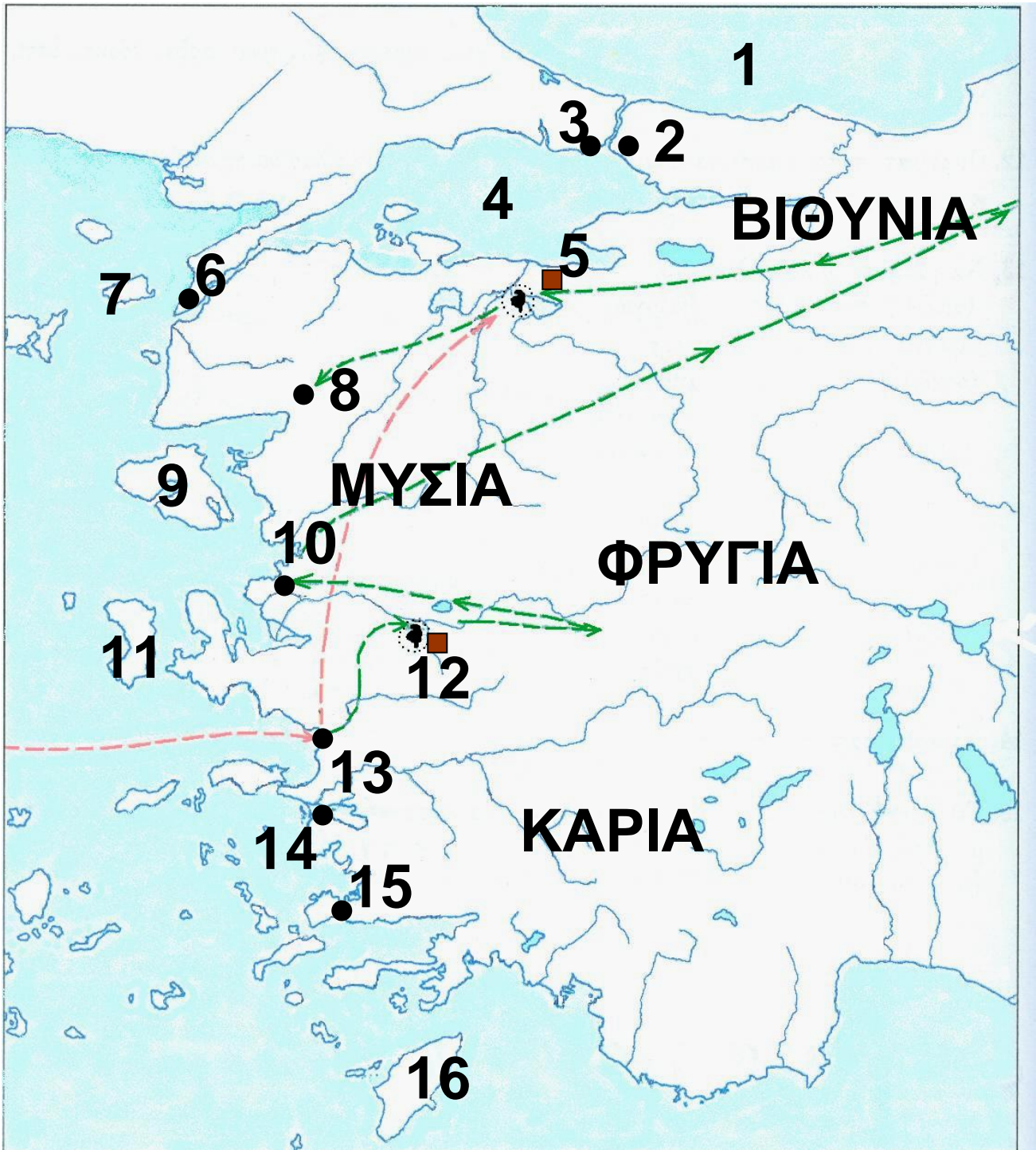
14. Να καταγραφούν οι αντιθέσεις του προοιμίου. Ποια σκοπιμότητα εξυπηρετούν;

**15. Για ποιους λόγους επαινείται ο Αγησίλαος; Να κατασκευάσετε στα αρχαία ελληνικά από μια πρόταση, με την οποία δικαιολογείται ο έπαινος, π.χ. Ἀγησίλαος ἐπαινεῖται:
1) ἐπεὶ ἦν τελέως ἀγαθὸς ἀνὴρ, 2) ...**

θέματα για συζήτηση

- Ποια πλεονεκτήματα του πολιτεύματος της Σπάρτης εξαίρει ο συγγραφέας;

Γιατί η Σπάρτη δεν ήταν πόλις «ἐπιτυχοῦσα;»

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 396-394 π.Χ.

← - - - 396 π.Χ. Μάχη

← - - - 395-394 π.Χ.

■ Έδρες Σατραπειών

1. Εύξ. Πόντος	9. ν. Λέσβος
2. Καλχηδών	10. Κύμη
3. Βυζάντιον	11. ν. Χίος
4. Προποντίς	12. Σάρδεις
5. Δασκύλειον	13. Έφεσος
6. Ελαιούς	14. Μίλητος
7. ν. Ίμβρος	15. Αλικαρνασσός
8. Θήβη	16. ν. Ρόδος

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Κεφάλαιο 1. §6-16

κείμενο

**Η πρόταση για εκστρατεία στην
Ασία (398 π.Χ.)**

6 Ὅσα γε μὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ διε-
πράξατο νῦν ἤδη διηγῆσομαι· ἀπὸ
γὰρ τῶν ἔργων καὶ τοὺς τρόπους αὐ-
τοῦ κάλλιστα νομίζω καταδήλους
ἔσεσθαι. Ἀγησίλαος τοίνυν ἔτι μὲν

νέος ὢν ἔτυχε τῆς βασιλείας· ἄρτι δὲ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐξηγγέλη βασιλεὺς ὁ Περσῶν ἀθροίζων καὶ ναυτικὸν καὶ πεζὸν πολὺ στράτευμα

7 ὡς ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας· βουλευομένων δὲ περὶ τούτων Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων, Ἀγησίλαος ὑπέστη, ἂν δῶσιν αὐτῷ τριάκοντα μὲν Σπαρτιατῶν, δισχιλίους δὲ νεοδαμώδεις, εἰς ἑξακισχιλίους δὲ τὸ σύνταγμα τῶν συμμάχων, διαβήσασθαι εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πειράσασθαι εἰρήνην ποιῆσαι, ἢ ἂν πολεμεῖν βούληται ὁ βάρβαρος, ἀσχολίαν αὐτῷ παρέξειν στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ἑλλη-

8 νας. Εὐθύς μὲν οὖν πολλοὶ πάνυ ἠγάσθησαν αὐτὸ τοῦτο <τὸ> ἐπιθυμῆσαι, ἐπειδὴ ὁ Πέρσης πρόσθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διέβη, ἀντιδιαβῆναι ἐπ’ αὐτόν, τό τε αἰρεῖσθαι ἐπιόντα μᾶλλον ἢ ὑπομένοντα μάχεσθαι αὐτῷ, καὶ τὸ τάκεινου δαπανῶντα βού-

λεσθαι μᾶλλον ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων πολεμεῖν, κάλλιστον δὲ πάντων ἐκρίνετο <τὸ> μὴ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀσίας τὸν ἀγῶνα καθιστάναι.

Ανακωχή με τον Τισσαφέρνη (396 π.Χ.)

9 Ἐπεὶ γε μὴν λαβὼν τὸ στράτευμα ἐξέπλευσε, πῶς ἂν τις σαφέστερον ἐπιδείξειεν ὡς ἐστρατήγησεν ἢ **10** εἰ αὐτὰ διηγήσαιτο ἃ ἔπραξεν; Ἐν τοίνυν τῇ Ἀσίᾳ ἤδε πρώτη πράξις ἐγένετο. Τισσαφέρνης μὲν ὤμοσεν Ἀγησιλάῳ, εἰ σπείσαιτο ἕως ἔλθοιεν οὓς πέμπειε πρὸς βασιλέα ἀγγέλους, διαπράξεσθαι αὐτῷ ἀφεθῆναι αὐτονόμους τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις Ἑλληνίδας, Ἀγησίλαος δὲ ἀντώμοσε σπονδὰς ἄξιιν ἀδόλως, ὀρισάμενος **11** τῆς πράξεως τρεῖς μῆνας. Ὁ μὲν δὲ Τισσαφέρνης ἃ ὤμοσεν εὐθύς

ἐψεύσατο· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰρήνην πράττειν στρατεύμα πολὺ παρὰ βασιλέως πρὸς ᾧ πρόσθεν εἶχε μετεπέμπετο. Ἀγησίλαος δὲ καίπερ αἰσθόμενος ταῦτα ὅμως ἐνέμεινε ταῖς **12** σπονδαῖς. Ἐμοὶ οὖν τοῦτο πρῶτον καλὸν δοκεῖ διαπράξασθαι, ὅτι Τισσαφέρνην μὲν ἐμφανίσας ἐπίορκον ἄπιστον πᾶσιν ἐποίησεν, ἑαυτὸν δ' ἀντεπιδείξας πρῶτον μὲν ὄρκους ἐμπεδοῦντα, ἔπειτα συνθήκας μὴ ψευδόμενον, πάντα ἐποίησε καὶ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους θαρροῦντας συντίθεσθαι ἑαυτῷ, εἴ τι βούλοιο.

Ἡ ἠθικὴ υπεροχὴ τοῦ Ἀγησιλάου

13 Ἐπεὶ δὲ μέγα φρονήσας ὁ Τισσαφέρνης ἐπὶ τῷ καταβάντι στρατεύματι προεῖπεν Ἀγησιλάῳ πόλεμον, εἴ μὴ ἀπίοι ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι καὶ Λακεδαιμονίων

οὐκ παρόντες μάλα ἀχθουσθέντες φανεροὶ ἐγένοντο, νομίζοντες μείονα τὴν παροῦσαν δύναμιν Ἀγησιλάω τῆς βασιλέως παρασκευῆς εἶναι· Ἀγησίλαος δὲ μάλα φαιδρῶ τῷ προσώπῳ ἀπαγγεῖλαι τῷ Τισσαφέρνει τοὺς πρέσβεις ἐκέλευσεν ὡς πολλὴν χάριν αὐτῷ ἔχει ὅτι ἐπιτορκήσας αὐτὸς μὲν πολεμίους τοὺς θεοὺς ἐκτήσατο, τοῖς δ' Ἑλλησι συμμάχους **14** ἐποίησεν. Ἐκ δὲ τούτου εὐθύς τοῖς μὲν στρατιώταις παρήγγειλε συσκευάζεσθαι ὡς εἰς στρατείαν· ταῖς δὲ πόλεσιν εἰς ἃς ἀνάγκη ἦν ἀφικνεῖσθαι στρατευομένῳ ἐπὶ Καρίαν προεῖπεν ἀγορὰν παρασκευάζειν. Ἐπέστειλε δὲ καὶ Ἴωσι καὶ Αἰολεῦσι καὶ Ἑλλησποντίοις πέμπειν πρὸς αὐτὸν εἰς Ἔφεσον τοὺς συστρατευσομένους.

Η εξαπάτηση του Τισσαφέρνη

15 Ὁ μὲν οὖν Τισσαφέρνης, καὶ ὅτι ἵππικὸν οὐκ εἶχεν ὁ Ἀγησίλαος, ἡ δὲ Καρία ἄφιππος ἦν, καὶ ὅτι ἡγεῖτο αὐτὸν ὀργίζεσθαι αὐτῷ διὰ τὴν ἀπάτην, τῷ ὄντι νομίσας ἐπὶ τὸν αὐτοῦ οἶκον εἰς Καρίαν ὀρμήσειν αὐτόν, τὸ μὲν πεζὸν ἅπαν διεβίβασεν ἐκεῖσε, τὸ δὲ ἵππικὸν εἰς τὸ Μαιάνδρου πεδῖον περιήγαγε, νομίζων ἰκανὸς εἶναι καταπατῆσαι τῇ ἵππῳ τοὺς Ἕλληνας πρὶν εἰς τὰ δύσιππα **16** ἀφικέσθαι. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Καρίαν ἰέναι εὐθύς ἀντιστρέψας ἐπὶ Φρυγίας ἐπορεύετο· καὶ τάς τε ἐν τῇ πορείᾳ ἀπαντώσας δυνάμεις ἀναλαμβάνων ἤγε καὶ τὰς πόλεις κατεστρέφετο καὶ ἐμβαλὼν ἀπροσδοκῆτως παμπληθῆ χρήματα ἔλαβε.

γλωσσικά σχόλια

οἱ τρόποι = οι εκδηλώσεις, ο χαρακτήρας

ἐξηγγέλθη ἀθροίζων (κατηγ. μετοχή) = έφτασε η είδηση ότι συγκεντρώνει...

<ἀθρόος -α -ον, ἄθροισμα.

ὡς ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας στρατεύσων (τελ. μτχ.) = για να εκστρατεύσει εναντίον των Ελλήνων

ὑπέστη (ὑφίσταμαι) διαβήσεσθαι = υποσχέθηκε ότι θα διαβεί, θα περάσει

τὸ σύνταγμα τῶν συμμάχων = το εκστρατευτικό σώμα των συμμάχων

ἀσχολίαν παρέχω τινι στρατεύειν = απασχολώ κάποιον, εμποδίζω κάποιον να εκστρατεύσει

ἠγάσθησαν (ἄγαμαι) = θαύμασαν

τὸ ἐπιθυμῆσαι... καθιστάναι = όλα τα απαρέμφατα έχουν ως υποκείμενο τον Αγησίλαο (αιτ. πτώση, ετεροπροσωπία).

ἐπιόντα (ἐπέρχομαι/ἔπειμι) = ἐπιτιθέμενον

ὑπομένοντα (ὑπομένω) = «ἀμυνόμενον»

καθιστάναι (καθίστημι) τὸν ἀγῶνα = να αρχίσει τον αγώνα, να εμπλακεί σε πόλεμο

γε μὴν = λοιπόν

ὡς ἐστρατήγησεν = πλάγια ερωτηματική πρόταση: άσκησε τα καθήκοντά του ως ηγέτης του στρατού ή ποια στρατηγική ακολούθησε

ὥμοσεν (ὄμνυμι) = ορκίστηκε (<ἐξόμνυμι· ἐξωμότης. Πβ. συνωμότης, ὀρκωμοσία)

εἰ σπεΐσαιτο (σπένδομαι) = αν κάνει συμφωνία ανακωχῆς (<σπονδή, ἄσπονδος, παρασπονδία)

διαπράξεσθαι (διαπράττομαι) αὐτῷ (δοτ. χαριστική) = ὅτι θα κατορθώσει, θα καταφέρει για χάρη του (του Αγησιλάου)

σπονδάς ἄξειν (ἄγω) = ὅτι θα τηρήσει τη συμφωνία ανακωχῆς

ἔψεύσατο (ψεύδομαι) ἃ ὤμοσεν = δεν τήρησε αυτά που ορκίστηκε

πρὸς ᾧ (προς + δοτ.) μετεπέμπετο (μεταπέμπομαι) = περισσότερο από αυτό, το οποίο ζητούσε να του στείλει

Τισσαφέρνην ἐμφανίσας ἐπίορκον... ἐποίησεν ἄπιστον = κατηγορούμενα στο αντικ. Τισσαφέρνην

ἐμπεδῶ τοὺς ὄρκους = τηρῶ τους ὄρκους

συντίθεμαί τινι = συμφωνώ με κάποιον

μέγα φρονῶ ἐπὶ τῷ στρατεύματι = υπερηφανεύομαι, αποκτώ μεγάλη αυτοπεποίθηση για το στράτευμα

καταβάντι· καταβαίνω = έρχομαι στα παράλια από το εσωτερικό της χώρας

ἀχθουσθέντες· ἀχθομαι = δυσφορώ, στενοχωριέμαι

φαιδρῶ (φαιδρός, ά-, όν) τῷ προσώπῳ = με χαρούμενη έκφραση

χάριν ἔχω τινί = οφείλω ευγνωμοσύνη σε κάποιον

ἐκ τούτου = μετά από αυτό, κατόπιν

προεῖπεν· προαγορεύω = ειδοποιώ εκ των προτέρων

ἐπέστειλε· ἐπιστέλλω + τινί + τι =

παραγγέλνω σε κάποιον κάτι

ἄφιππος, -ον = ακατάλληλος για το ιππικό

τῷ ὄντι = πραγματικά

ἐκεῖσε = προς τα εκεί

περιήγαγε (περιάγω) τὸ ἵππικὸν εἰς τὸ πεδῖον = οδηγούσε το ιππικό γύρω γύρω στην πεδιάδα

τὰ δύσιππα (χωρία) = περιοχές δύσβατες στο ιππικό

δυνάμεις = στρατιωτικές μονάδες

ἀναλαμβάνω = παίρνω μαζί μου

καταστρέφομαι τὰς πόλεις = στρέφω τις πόλεις με το μέρος μου, τις αναγκάζω να ακολουθούν την δική μου πολιτική

ἐμβάλλω = κάνω αιφνιδιαστική επίθεση

χρήματα = ποικίλα αγαθά, λάφυρα

ερμηνευτικά σχόλια

§6 νέος ὢν

Ρητορική υπερβολή του συγγραφέα. Ο Αγησίλαος ήταν ήδη σαράντα ετών.

§6-10

Στις παραγράφους αυτές παρακολουθούμε μια όψη της εξωτερικής πολιτικής του 4ου αι. π.Χ.

α. Αρχικά συλλέγονται και αξιοποιούνται πληροφορίες (ἐξηγγέλθη).

β. Μετά αρχίζει η διαδικασία λήψης αποφάσεων (βουλευέσθαι) αφού ακουστούν προτάσεις (Ἀγησίλαος ὑπέστη διαβήσεσθαι).

γ. Γίνεται αξιολόγηση των προτάσεων (πολλοί ἠγάσθησαν).

Εδώ έχει σημασία η σειρά που παραθέτει ο Ξενοφών τα πλεονεκτήματα της πρότασης του Αγησιλάου· η τελευταία θέση επιφυλάσσεται για

το σημαντικότερο πλεονέκτημα (κάλλιστον δέ πάντων). Προφανώς ο κατάλογος αρχίζει με το λιγότερο σημαντικό (το ιδεολογικό) για να καταλήξει σε ρεαλιστικότερα πλεονεκτήματα, αυτά που προσφέρουν περισσότερα κέρδη σε ανάλογες επιχειρήσεις. Μετά την ήττα της Αθήνας η σπαρτιατική πολιτική είχε εγκαταλείψει την επιφυλακτικότητα για εμπλοκή σε πολέμους έξω από τα όρια της Λακωνικής.

δ. Προχωρούν σε συγκρότηση του εκστρατευτικού σώματος (ἐάν δῶσιν τριάκοντα...) με βάση τις προτάσεις.

ε. Τέλος, γίνεται η πρώτη επαφή των αντιπάλων σε επίπεδο διπλωματικών ενεργειών για την αποφυγή του πολέμου.

Παρότι βρισκόμαστε σε πολύ παλιά εποχή, όμως ίσχυαν κάποιοι κανόνες διεθνούς δικαίου. (Τισσαφέρνης

ῶμοσεν Ἀγησιλάω... Ἀγησίλαος δὲ... ὀρισάμενος τῆς πράξεως τρεῖς μῆνας).

§11-13

Αυτοί οι κανόνες διεθνούς δικαίου αντλούσαν την ισχύ τους από τη θρησκεία, που επηρέαζε πολύ περισσότερο τότε τη ζωή των ανθρώπων (Τισσαφέρνης ἐπιορκήσας πολεμίους τοὺς θεοὺς ἐκτήσατο, τοῖς δ' Ἑλλησι συμμάχους ἐποίησεν). Είναι χαρακτηριστικά ὅσα λέει ο Ξενοφών για την επέμβαση των θεῶν στο «ιστορικό γίνεσθαι».

«Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις ἔχοι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ Ἑλληνικὰ καὶ βαρβαρικά, ὡς θεοὶ οὔτε τῶν ἀσεβούντων οὔτε τῶν ἀνόσια ποιούντων ἀμελοῦσι· νῦν γε μὴν λέξω τὰ προκείμενα. Λακεδαιμόνιοί τε γὰρ οἱ ὁμόσαντες αὐτονόμους ἐάσειν τὰς πόλεις τὴν ἐν Θήβαις

ἀκρόπολιν κατασχόντες ὑπ' αὐτῶν
μόνων τῶν ἀδικηθέντων ἐκολάσθη-
σαν πρῶτον οὐδ' ὑφ' ἑνὸς τῶν πώ-
ποτε ἀνθρώπων κρατηθέντες, τοὺς
τε τῶν πολιτῶν εἰσαγαγόντας εἰς
τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὺς καὶ βουλευθέ-
ντας Λακεδαιμονίοις δουλεύειν τὴν
πόλιν, ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν, τὴν τού-
των ἀρχὴν ἑπτὰ μόνον τῶν φυγόντων
ἤρκεσαν καταλύσαι. Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγέ-
νετο διηγήσομαι.

(Ελληνικά 5.4.1).

(Μετάφραση: Πολλά βέβαια και άλ-
λα θα μπορούσε να αναφέρει κανείς
παραδείγματα ελληνικά και βαρβα-
ρικά, ὅτι οἱ θεοὶ δεν ἀδιαφοροῦν οὐ-
τε για τοὺς ἀσεβεῖς οὔτε γι' αὐτοὺς
που κάνουν ἀνόσια ἔργα· ὅμως τώ-
ρα θα ἀναφέρω παράδειγμα ἀπὸ τα
γεγονότα που μας ἀπασχολοῦν. Καὶ
οἱ Λακεδαιμόνιοι, λοιπόν, που ορκί-

στηκαν ότι θα αφήσουν αυτόνομες τις πόλεις, αφού κατέλαβαν τη θηβαϊκή ακρόπολη, τιμωρήθηκαν μόνον από τους ίδιους τους αδικηθέντες για πρώτη φορά, μολονότι ποτέ ως τώρα δεν είχαν νικηθεί από κάποιον άνθρωπο, και οι Θηβαίοι πολίτες που είχαν φέρει μέσα στην ακρόπολη τους Λακεδαιμονίους και που θέλησαν η πόλη τους να είναι υποταγμένη στους Λακεδαιμονίους, ώστε οι ίδιοι να ασκούν τυραννική εξουσία, έχασαν την εξουσία τους από επτά μόνον εξορίστους). Και ο Τισσαφέρνης χαρακτηρίζεται «ἐπίορκος», «ἄπιστος», και ασφαλώς αυτοί οι χαρακτηρισμοί ως συνθήματα στον πόλεμο εναντίον του Τισσαφέρνη θα έπαιξαν σημαντικό ρόλο.

§6-16 Ο πόλεμος ήταν μόνιμη κατάσταση στον αρχαίο κόσμο
Στις παραγράφους αυτές βλέπουμε μερικές πτυχές αυτού του φαινομένου. Παρακολουθούμε τη συγκρότηση και τη λειτουργία των στρατιωτικών δομών της Σπάρτης, της πιο σημαντικής στρατιωτικής δύναμης της Ελλάδας.

Το εκστρατευτικό σώμα αποτελείται στο ξεκίνημά του από 30 μόνο Σπαρτιάτες, 2.000 νεοδαμώδεις και 6.000 συμμάχους. Οι νεοδαμώδεις ήταν πρόσφατα απελευθερωμένοι Είλωτες στους οποίους είχαν παραχωρηθεί περιορισμένα, όχι πολιτικά, δικαιώματα. Οι αναλογίες στη συγκρότηση του εκστρατευτικού σώματος είναι δηλωτικές του πνεύματος υπεροχής των Σπαρτιατών απέναντι στους συμμάχους τους:

30 Σπαρτιάτες αναλογούν προς 6.000 συμμάχους.

Στις περιοχές όπου γινόταν ο πόλεμος οι κάτοικοι υποχρεώνονταν σε συστράτευση και, επειδή δεν υπήρχε οργανωμένη επιμελητεία για τη συντήρηση του στρατού, υποχρεώνονταν εις το «παρασκευάζειν ἄγοράν», δηλαδή να εξασφαλίσουν τη συγκέντρωση προμηθειών για τη συντήρηση των στρατευμάτων κατοχής, να οργανώσουν χώρο κοντά στο στρατόπεδο για τις αγοραπωλησίες και να εξασφαλίσουν χαμηλές τιμές. Πιο απάνθρωπη, βέβαια, πηγή εφοδιασμού του στρατού ήταν η λεηλασία της κατεχόμενης περιοχής («παμπληθῆ χρήματα ἔλαβε»). Ένα άλλο στοιχείο του πολέμου ήταν τα συνθήματα. Και πρώτα ο πόλεμος εναντίον των εχθρών των Ελλήνων· «ἐπειδὴ ὁ Πέρσης πρόσθεν

ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διέβη» δηλαδή κατά τους περσικούς πολέμους (490-479 π.Χ.) εκατό χρόνια πριν! Άλλο σύνθημα ἦταν ἡ αυτονομία των Ελληνικῶν πόλεων της Μικρᾶς Ασίας («αὐτονόμους ἀφεθῆναι»).

Και ἀκόμη «τό ἐπίορκον» και «τό ἄπιστον» του Τισσαφέρνη, και «τοῖς Ἑλλησι σύμμαχοι οἱ θεοί».

Οι υποθετικοί λόγοι (§7, 9, 10, 12, 13) εκφράζουν τους προβληματισμούς για τη λήψη των αποφάσεων. Σε κάθε περίπτωση συζήτησης, σύσκεψης, μελέτης ενός θέματος, διατυπώνονται υποθέσεις και εξετάζονται οι ἄμεσες ἢ ἔμμεσες συνέπειές τους για να εκπληρωθοῦν ορισμένοι στόχοι.

§8

Στην §8 ο Ξενοφών χρησιμοποιώντας την απαρεμφατική σύνταξη

συμπυκνώνει την πρόταση του Αγησιλάου με τα πλεονεκτήματά της που πιθανόν να προέβαλε ο Αγησίλαος. Πίσω από τα λίγα αυτά απαρέμφата κρύβονται συζητήσεις και διαμάχες, ίσως πολυήμερες· άλλωστε δεν συμφώνησαν όλοι οι σύεδροι «πολλοί -όχι όλοι- πάνυ ήγάσθησαν» λέει ο Ξενοφών.

§10

Στην §10 οι δευτερεύουσες προτάσεις εκφέρονται με ευκτική του πλαγίου λόγου. Τα ίδια περίπου λόγια του Τισσαφέρνη (στο αντίστοιχο κείμενο του Ξενοφώντος, Ελληνικά, 3. 4. 5-6) βρίσκονται σε ευθύ λόγο: «εί θέλεις σπείσασθαι, ἔως ἂν ἐγώ πέμψω...». Στο ιστορικό κείμενο (Ελληνικά) οι λόγοι διατηρούν την καθαρότητα του ευθέος λόγου. Στο κείμενο του εγκωμίου (Αγησίλαος) η ευκτική του πλαγίου λόγου δηλώνει

λόγους που ανήκουν πια στο παρελθόν και έχουν χάσει τη δύναμη του παρόντος.

§12

Η διαμόρφωση του λόγου στην §12 και ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας κλείνει την περίοδο προετοιμάζει την ήττα του Τισσαφέρνη. Ο Αγησίλαος παρουσιάζεται κυρίαρχος του παιχνιδιού. Και θα φανεί αυτό ακόμη καλύτερα στις §15-16 που περιέχουν η καθεμία από μία περίοδο για καθέναν από τους πρωταγωνιστές. Οι κύριες ενέργειες του καθενός όμως διαφοροποιούνται ως προς το χρόνο. Οι κινήσεις του Τισσαφέρνη δίνονται σε αόριστο ενώ του Αγησίλαου σε παρατατικό· έτσι παίρνουν εύρος, δείχνουν να γίνονται με άνεση και προ παντός άφοβα. Και το πολυσύνδετο

σχήμα της §16 «έπορεύετο· καὶ ἦγε καὶ κατεστρέφετο... καὶ ἔλαβε» δείχνει ακριβῶς τον Αγησίλαο κυρίαρχο του παιχνιδιού, οριστικό νικητή του Τισσαφέρνη.

Η σύνθεση με προθέσεις των λέξεων, και ιδιαίτερα των ρημάτων, δίνει ευκαμψία στην έκφραση και σαφήνεια στο νόημα:

διαπράττομαι, κατάδηλος, ἀπαγγέλλω, ἔξαγγέλλω, παραγγέλλω, ἀντιδιαβαίνω, καταβαίνω, ἐμμένω, ὑπομένω, συντίθεμαι, ἀπέρχομαι, ἐπέρχομαι, ἀντεπιδείκνυμι, ἀντόμνυμι, ἐπιστέλλω, περιάγω, συστρατεύομα.

ερωτήσεις-ασκήσεις

- 1. Με ποιο γεγονός των Ελληνοπερσικών σχέσεων συσχετίζεται η πρώτη περίοδος της βασιλείας του Αγησιλάου;**
- 2. Ποια ήταν η πρώτη πράξη του Αγησιλάου όταν έφτασε στην Ασία;**
- 3. Ποια συναισθήματα προκάλεσε ο ερχομός του ισχυρού περσικού εκστρατευτικού σώματος στον Τισσαφέρνη, στους Λακεδαιμονίους, στους συμμάχους και στον Αγησίλαο;**
- 4. 1. Ποιες ήταν οι ενέργειες του Τισσαφέρνη;
2. Ποιες ήταν οι ενέργειες του Αγησιλάου;**

5. Οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοι εκτίμησαν την επιθυμία του Αγησιλάου (§6-9):

- για επίθεση παρά για άμυνα
- για εκδίκηση εναντίον των Περσών
- να πολεμήσει για την κατάκτηση της Μ. Ασίας

(υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση)

6. Να γίνει χρονική αντικατάσταση των ρηματικών τύπων της §7 που έχουν υποκείμενο τον Αγησίλαο.

7. Ποια ήταν η πρόταση του Αγησιλάου (§7) και γιατί εντυπωσίασε τους συμμάχους με αυτήν.

8. Να γράψετε ένα κείμενο όπου ο ίδιος ο Αγησίλαος θα μιλάει ενώπιον των μελών του συμβουλίου (§7) για την πρότασή του (στα αρχαία

Ελληνικά) (Έάν δῶτε μοι τριάκοντα κ.λπ.)

9. Αντικείμενο του ὤμοσεν (§10) εἶναι: ἀφεθῆναι, ἄξειν, διαπράξεσθαι;

10. Ο Αγησίλαος συμφώνησε με τον Τισσαφέρνη (§10):

- να μην επιτεθεί ο βασιλιάς των Περσών στην Ελλάδα

- να παραιτηθεί ο Τισσαφέρνης από τη σατραπεία

- να κάνουν προσωρινή ανακωχή

- να αφεθούν αμέσως αυτόνομες οι Ελληνικές πόλεις της Ασίας

Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση.

11. Να γραφτεί το κείμενο των §10-12 με τις αλλαγές: Τισσαφέρνης = Πέρσαι, Αγησίλαος = Λακεδαιμόνιοι.

12. Να γραφεί ο όρκος του Τισσαφέρνη (§10) όπως θα τον διατύπωσε ο ίδιος χωρίς την εξάρτηση από ιστορικό χρόνο. (ὄμνυμι εἶ...)

13. Να γραφεί το κείμενο της §13 με τις αλλαγές: Τισσαφέρνης = Πέρσαι, Ἀγησίλαος = Λακεδαιμόνιοι.

14. Να δικαιολογηθεί η «φαιδρότητα» του προσώπου του Αγησιλάου (§13).

15. Ποιες ενέργειες έκανε ο Αγησίλαος μετά το «τελεσίγραφο» του Τισσαφέρνη (§13-14);

16. Η λέξη καταστρέφομαι σημαίνει: (§16):

- καταστρέφω
- υποτάσσω
- στριφογυρίζω
- καταστρέφομαι

17. Ο Αγησίλαος εκστράτευσε στη Φρυγία (§15-16):

- επειδή είχε εκεί ο Τισσαφέρνης τη διαμονή του
- επειδή η Φρυγία ήταν κατάλληλη για το ιππικό του
- επειδή ο Τισσαφέρνης κατά τις πληροφορίες θα βρισκόταν εκεί (στη Φρυγία)
- επειδή ο Τισσαφέρνης τον περίμενε στην Καρία.

18. Ποιες ήταν οι ενέργειες του Τισσαφέρνη (§15) και πώς τις δικαιολογεί ο Ξενοφών.

19. βουλεύομαι, αίρῶ, ὄμνυμι, συντίθημι: να γράψετε λέξεις της νέας Ελληνικής, ετυμολογικά συγγενείς.

θέματα για συζήτηση

- Ο Ξενοφών στα «Ελληνικά» παρουσιάζει τα γεγονότα των §9-10 κάπως διαφορετικά:

Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖσε ἀφίκετο, πρῶτον μὲν Τισσαφέρνης πέμψας ἤρετο αὐτὸν τίνος δεόμενος ἦκοι. Ὁ δ' εἶπεν αὐτονόμους καὶ τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις εἶναι, ὥσπερ καὶ τὰς ἐν τῇ παρ' ἡμῖν Ἑλλάδι. Πρὸς ταῦτ' εἶπεν ὁ Τισσαφέρνης· Εἰ τοίνυν θέλεις στείσασθαι ἕως ἂν ἐγὼ πρὸς βασιλέα πέμψω, οἶμαι ἂν σε ταῦτα διαπραξάμενον ἀποπλεῖν, εἰ βούλοιο. Ἀλλὰ βουλοίμην ἂν, ἔφη, εἰ μὴ οἰοίμην γε ὑπὸ σοῦ ἐξαπαταῖσθαι. Ἀλλ' ἔξεστιν, ἔφη, σοὶ τούτων πίστιν λαβεῖν ἢ μὴν ἀδόλως... σοῦ πράττοντος ταῦτα ἡμᾶς μηδὲν τῆς σῆς ἀρχῆς ἀδικήσιν ἐν ταῖς σπονδαῖς. Ἐπὶ τούτοις ῥηθεῖσι Τισσαφέρνης μὲν ὤμοσε τοῖς πεμ-

φθει̃σι πρὸς αὐτὸν Ἡριππίδα καὶ
Δερκυλίδα καὶ Μεγίλλω ἢ μὴν πρά-
ξειν ἀδόλως τὴν εἰρήνην, ἐκεῖνοι δ'
ἀντώμοσαν ὑπὲρ Ἀγησιλάου Τισσα-
φέρνει ἢ μὴν ταῦτα πράττοντος αὐ-
τοῦ ἐμπεδώσειν τὰς σπονδάς.

(Ελληνικά, 3.4. 5-6)

Μετάφραση: Όταν έφτασε εκεί, πρώ-
τα ο Τισσαφέρνης έστειλε και τον
ρώτησε ποια ανάγκη τον έκαμε και
ήρθε. Και αυτός απάντησε ότι ήρθε
για να γίνουν ανεξάρτητες οι Ασια-
τικές πόλεις, όπως και σε μας, στην
Ελλάδα. Σ' αυτά ο Τισσαφέρνης
απάντησε: «Εάν θέλεις να κάνουμε
ανακωχή, έως ότου εγώ αναφερθώ
στον βασιλιά, νομίζω ότι θα κατά-
φερνες το σκοπό σου και θα μπο-
ρούσες να φύγεις, αν ήθελες». «Θα
ήθελα, είπε, αν βέβαια δεν νόμιζα
ότι με εξαπατάς». «Αλλά μπορείς να

πάρεις εγγυήσεις ότι θα φερθώ τίμια». «Εάν εσύ κάνεις αυτά εμείς δεν θα πειράξουμε την περιοχή της διοικήσεώς σου κατά τη διάρκεια της ανακωχής». Πάνω σ' αυτά που συμφωνήθηκαν αφενός ο Τισσαφέρνης ορκίστηκε στους απεσταλμένους σ' αυτόν Ηριππίδα και Δερκυλίδα και Μέγιλλο ότι θα διαπραγματευθεί τίμια την ειρήνη, και αφετέρου εκείνοι ορκίστηκαν με τη σειρά τους εξ ονόματος του Αγησιλάου στον Τισσαφέρνη ότι εάν κάνει αυτός αυτά θα τηρήσει την ανακωχή.

Ποιες διαφορές επισημαίνετε στις ιστορικές πληροφορίες και στη διατύπωση-έκφραση ανάμεσα στα δύο κείμενα (Αγησίλαος 1.10 και Ελληνικά 3.4.5-6), τα οποία αναφέρονται στο ίδιο γεγονός; Πού αποδίδετε την ύπαρξη των διαφορών;

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Κεφάλαιο 1. §17-22

κείμενο

Ο Αγησίλαος ευεργετεί τους φίλους του και αποκτά νέους

17 Στρατηγικὸν οὖν καὶ τοῦτο ἔδόκει διαπράξασθαι, ὅτι ἐπεὶ πόλεμος προερρήθη καὶ τὸ ἐξαπατᾶν ὀσιόν τε καὶ δίκαιον ἐξ ἐκείνου ἐγένετο, παῖδα ἀπέδειξε τὸν Τισσαφέρην τῇ ἀπάτῃ, φρονίμως δὲ καὶ τοὺς φίλους ἐνταῦθα ἔδοξε πλουτίσαι·

18 ἐπεὶ γὰρ διὰ τὸ πολλὰ χρήματα εἰληφθαι ἀντίπροικα τὰ πάντα ἐπωλείτο, τοῖς μὲν φίλοις προεῖπεν ὠνεῖσθαι, εἰπὼν ὅτι καταβήσοιτο ἐπὶ θαλάτταν ἐν τάχει τὸ στράτευμα κατὰ γων· τοὺς δὲ λαφυροπώλας ἐκέλευσε γραφομένους ὅπόσου τι πρίαιντο

προΐεσθαι τὰ χρήματα. Ὡστε οὐδὲν προτελέσαντες οἱ φίλοι αὐτοῦ οὐδὲ τὸ δημόσιον βλάψαντες πάντες

19 παμπληθῆ χρήματα ἔλαβον. Ἐτι δὲ ὅποτε αὐτόμολοι ὡς εἰκὸς πρὸς βασιλέα ἰόντα χρήματα ἐθέλοιεν ὑφηγεῖσθαι, καὶ ταῦτα ἐπεμέλετο ὡς διὰ τῶν φίλων ἀλίσκοιτο, ὅπως ἅμα μὲν χρηματίζοιτο, ἅμα δὲ ἐνδοξότεροι γίγνοιτο. Διὰ μὲν δὴ ταῦτα εὐθύς πολλοὺς ἐραστὰς τῆς αὐτοῦ φιλίας ἐποίησατο.

**Ἡ φιланθρωπία του Αγησιλάου
προς τα θύματα του πολέμου**

20 Γινώσκων δ' ὅτι ἢ μὲν πορθουμένη καὶ ἐρημουμένη χώρα οὐκ ἂν δύναιτο πολὺν χρόνον στρατεύμα φέρειν, ἢ δ' οἰκουμένη μὲν σπειρομένη δὲ ἀέναον ἂν τὴν τροφήν παρέχοι, ἐπεμέλετο οὐ μόνον τοῦ βία χειροῦσθαι τοὺς ἐναντίους, ἀλλὰ

καὶ τοῦ πραότητι προσάγεσθαι.

21 Καὶ πολλάκις μὲν προηγόρευε τοῖς στρατιώταις τοὺς ἀλισκομένους μὴ ὡς ἀδίκους τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φυλάττειν, πολλάκις δὲ ὅποτε μεταστρατοπεδεύοιτο, εἰ αἴσθοιτο καταλειμμένα παιδάρια μικρὰ ἐμπόρων, ἃ πολλοὶ ἐπώλουν διὰ τὸ νομίζειν μὴ δύνασθαι ἂν φέρειν αὐτὰ καὶ τρέφειν, ἐπεμέλετο καὶ τούτων ὅπως

22 συγκομίζοιτό ποι. Τοῖς δ' αὖ διὰ γῆρας καταλειπομένοις αἰχμαλώτοις προσέταπτεν ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ὡς μήτε ὑπὸ κυνῶν μήθ' ὑπὸ λύκων διαφθείροιντο. Ὡστε οὐ μόνον οἱ πυνθανόμενοι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀλισκόμενοι εὐμενεῖς αὐτῷ ἐγίγνοντο. Ὅπόσας δὲ πόλεις προσαγάγοιτο, ἀφαιρῶν αὐτῶν ὅσα δοῦλοι δεσπότηαις ὑπηρετοῦσι προσέταπτεν ὅσα ἐλεύθεροι ἄρχουσι

πείθονται· καὶ τῶν κατὰ κράτος ἀνα-
λώτων τειχέων τῇ φιλανθρωπία ὑπὸ
χεῖρα ἐποιεῖτο.

γλωσσικά σχόλια

στρατηγικόν = που αξίζει σε στρα-
τηγό, δείγμα στρατηγικής ικανότη-
τας

ἐδόκει διαπράξασθαι = υποκ.: ο
Αγησίλαος

προερρήθη (προαγορεύω) = κηρύ-
χτηκε

ἐξ ἐκείνου (ενν. τοῦ χρόνου) = και
κατόπιν αυτού, ἐκτοτε (δηλ. από τη
στιγμή που κηρύχτηκε ο πόλεμος)

παῖδα ἀποδείκνυμί τινα = αποδει-
κνύω ὅτι κάποιος είναι παιδάκι (=
ἀμυαλος και ανώριμος, σε σύγκρι-
ση με μένα)

εἰλήφθαι (απαρ. παθητ. πρκμ. του λαμβάνω) = είχαν ληφθεί, συγκεντρωθεί πολλά λάφυρα

φρονίμως = με σύνεση· προσεκτικά

ἀντίπροικα = πολύ φτηνά, σχεδόν

προεῖπεν (προαγορεύω) τοῖς φίλοις

ὠνεῖσθαι (ὠνοῦμαι, -έομαι) = προειδοποίησε τους φίλους του να αγοράζουν

ὁ λαφυροπώλης = αυτός στον οποίο έχει ανατεθεί η πώληση των λαφύρων

πρίαίντο· ὠνοῦμαι, -έομαι = αγοράζω

γράφομαι ὅπου ὠνοῦμαι τὰ χρήματα = καταγράφω, σημειώνω πόσο αγόρασα τα λάφυρα

προΐεμαι τὰ χρήματα = διαθέτω προς πώληση τα λάφυρα

**προτελῶ (-έω) = προκαταβάλλω
φόρο**

**αὐτόμολος = λιποτάκτης
(<αὐτός+μολεῖν· αυτομολώ)**

**ὑφηγοῦμαι, (-έομαι) χρήματα =
δίνω πληροφορίες πού υπάρχουν
λάφυρα**

**ὡς διὰ τῶν φίλων ἀλίσκοιτο = να
περιέρχονται στους φίλους του, να
παίρνουν οι φίλοι**

**ἐρασταὶ τῆς φιλίας = αυτοί που
ποθούν, επιδιώκουν τη φιλία**

πορθοῦμαι, (-έομαι) = λεηλατούμαι

**φέρω στράτευμα = συντηρῶ στρά-
τευμα**

ἀέναιος, -ον = συνεχής, αδιάκοπος

χειροῦμαι· (-όομαι) = υποτάσσω

**προσάγομαι = παίρνω με το μέρος
μου, προσεταιρίζομαι**

**ἀλίσκομαι = συλλαμβάνομαι,
αιχμαλωτίζομαι**

**μεταστρατοπεδεύομαι = μετακινώ
το στρατόπεδό μου σε καλό σημείο**

φέρω = μεταφέρω

**κυνῶν (ὁ κύων, τοῦ κυνός) = ο
σκύλος**

**ἀφαιρῶ (-έω) ὅσα δοῦλοι ὑπηρε-
τοῦσι δεσπόταις = αφαιρώ, καταρ-
γώ ὅσες υπηρεσίες είναι αναγκα-
σμένοι να παρέχουν οι δούλοι
στους κυρίους τους**

**προσέταπτε (πράττειν) = έδινε
εντολή να κάνουν**

**τείχος ἀνάλωτον κατὰ κράτος =
τείχος ἀπόρθητο, που δεν μπορεί
να αλωθεί, να κυριευθεί με έφοδο**

**ὑπὸ χεῖρα ποιοῦμαι = παίρνω με
το μέρος μου, υποτάσσω**

ερμηνευτικά σχόλια

§17-22

1. Ενώ η τήρηση των συμφωνιών και ο σεβασμός των όρκων (§10-12) προβάλλονται από τον συγγραφέα ως δείγματα αρετής και ηγετικής ικανότητας του Αγησιλάου, η εξαπάτηση του αντιπάλου, μετά την κήρυξη του πολέμου, θεωρείται και **όσιο και δίκαιο, σύμφωνα και με την ευσέβεια και με τη νομιμότητα. Ο Αγησίλαος και σε αυτό το σημείο, δηλ. την εξαπάτηση του αντιπάλου με σχέδια και στρατηγήματα, φάνηκε πολύ ικανότερος από τον Τισσαφέρνη (§17). Για να κάνει πιο πλούσιους τους φίλους του και να τους δώσει κίνητρα για πόλεμο και λαφυραγωγία είπε ότι πολύ γρήγορα (§18) θα κατέβει με το στράτευμα στα παράλια του Αιγαίου, όπου θα μπορούσαν να**

πουλήσουν σε καλές τιμές τα λάφυρα στις μεγάλες εμπορικές πόλεις και στα λιμάνια τους.

Έλαβε μέτρα για την επιβολή ελέγχου στην αγοραπωλησία των λαφύρων (§19). Οι λαφυροπῶλαι, Σπαρτιάτες αξιωματικοί εντεταλμένοι από τον βασιλιά να αγοράζουν τα λάφυρα από αυτούς που τα είχαν αρπάξει και να τα πουλάνε σε υψηλότερη, προφανώς, τιμή, διατάχτηκαν να καταγράψουν την τιμή αγοράς του κάθε λάφυρου, και κατόπιν να το διαθέτουν για πώληση. Έτσι οι φίλοι του Αγησιλάου είχαν ευκαιρίες εύκολου πλουτισμού και χωρίς να προκαταβάλλουν τέλη και χωρίς να ζημιώνουν την πατρίδα τους.

Την απόκτηση αφοσιωμένων φίλων στο στράτευμα την επιδίωξε ο Αγησίλαος και με άλλους τρόπους:

εκτός από τις δυνατότητες πλουτισμού τους πρόσφερε και δυνατότητες προσωπικών διακρίσεων (§19). Οι «αυτόμολοι» έχοντας εμπιστοσύνη στον ίδιο τον Αγησίλαο, λόγω της συμπεριφοράς του, του μαρτυρούσαν, του ανακοίνωναν κρυφά πού βρίσκονταν συγκεντρωμένα χρήματα και άλλα υλικά αγαθά· ο Αγησίλαος, επίσης κρυφά, έδινε αυτές τις πληροφορίες μόνο στους φίλους του.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια πρέπει να δούμε την πραότητα (§20) που έδειχνε ο Αγησίλαος στους αιχμαλώτους, όπως επίσης και τη φιλόανθρωπη στάση του απέναντι στις αδύναμες ομάδες του πληθυσμού, του ταλαιπωρημένου από τον πόλεμο.

2. Πρέπει ιδιαίτερα να προσεχτεί η λέξη φιλανθρωπία (§22). Ακόμη και

αν ο Ξενοφών αποδίδει προσωπικές εκτιμήσεις για φιλόανθρωπα αισθήματα στην πολιτική συμπεριφορά, δύο σημεία είναι άξια προσοχής:

- α) ένας συγγραφέας που αποδίδει το κοινό αίσθημα της εποχής, εκτιμά τις πράξεις του Αγησιλάου ως πράξεις φιλανθρωπίας
- β) ένας στρατηγός-πολιτικός, εν ώρα πολέμου, δείχνει φιλανθρωπία, έστω και από σκοπιμότητα.

Στη σκέψη και στα αισθήματα των ανθρώπων του 5ου αι. κατέχει σημαντική θέση η ιδέα του ανθρώπου ως ανθρώπου (§21).

3. Ο πόλεμος έχει και την άλλη, την πιο γνωστή, όψη.

α) Παρατηρείται ανατροπή των ηθικών αξιών «τό έξαπατᾶν ὄσιόν τε καὶ δίκαιον... έγένετο» (§17).

β) Ο άνθρωπος ταλαιπωρείται αφάνταστα και εξευτελίζεται: παιδιά και γέροι που έχουν πέσει στα χέρια δουλεμπόρων, θλιβερά «λάφυρα» και αυτοί (§21-22), εγκαταλείπονται στην ερημιά, όταν ο έμπορος κρίνει ότι θα του στοιχίσει περισσότερο να τους μεταφέρει και να τους τρέφει ως την ώρα που θα τους πουλήσει.

γ) Και υπάρχουν και εκείνοι που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο πλουτίζουν (§16-19).

Μέσα από αυτές τις παρατηρήσεις μπορούμε να κάνουμε αρκετές διαπιστώσεις για την κοινωνία της εποχής εκείνης.

ερωτήσεις – ασκήσεις

1. 1. Πώς ευεργέτησε τους φίλους του ο Αγησίλαος;

2. Ποιες ήταν οι πηγές πλουτισμού ενός στρατεύματος;

2. 1. Πώς συμπεριφέρθηκε ο Αγησίλαος στους κατοίκους των περιοχών που κατέλαβε;

2. Πώς συμπεριφέρθηκε ο Αγησίλαος στους γέροντες και τα παιδιά που τα είχαν εγκαταλείψει;

3. Ποιες συνέπειες είχε η συμπεριφορά του Αγησιλάου;

3. Η πρόταση έπεμέλετο «ὅπως ἅμα μὲν χρηματίζονται» (§19) είναι:

- πλάγια ερωτηματική
- τελική
- αναφορική
- συμπερασματική

4. Να βρείτε τις λέξεις των §17-19 που έχουν σχέση με την οικονομική ζωή και να κατασκευάσετε φράσεις νεοελληνικές με όσες από αυτές σώζονται μέχρι σήμερα.

5. Το απαρέμφατο τρέφειν (§21) είναι:

- αντικείμενο του νομίζων
- αντικείμενο του μή δύνασθαι
- απαρ. του σκοπού στο φέρειν
- αντικείμενο του έπεμέλετο

6. Να δικαιολογηθεί το συμπέρασμα της §22.

7. Ποιο είναι το νόημα της φιλανθρωπίας σύμφωνα με τις §20-22.

8. στρατηγικόν, πόλεμος, αυτόμολοι, πορθουμένη, χειροῦσθαι, τούς έναντίους, αίχμαλώτοις, άλισκόμενοι, αναλώτων τειχέων:

α) Ποιες από τις λέξεις αυτές που έχουν σχέση με τον στρατό και τον πόλεμο έχουν διασωθεί στα νέα ελληνικά; β) να σχηματίσετε στη ΝΕ σύντομες φράσεις χρησιμοποιώντας τα ονόματα στην ονομαστική ενικού και τους ρηματικούς τύπους στο α' εν. πρόσ. ενεστ. Οριστικής.

9. Να γράψετε το α' εν. πρόσ. του Ενεστ. της Οριστικής των ρημάτων με τα οποία έχουν ετυμολογική σχέση οι παρακάτω λέξεις της ΝΕ: σύνθεση (συντίθημι), ορκωμοσία (.....), παρασπονδία = αθέτηση συμφωνίας (.....), άλωση (.....), άφρων (.....), παρανάλωμα του πυρός (.....), καταναλωτής (.....).

10. Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί της στήλης Α (§17-19) να συνδεθούν με το είδος τους της στήλης Β και με τον ρηματικό τύπο που προσδιορίζουν της στήλης Γ (Συντακτικό §123-137).

A

ἐπεὶ... προερρήθη
ἐξ ἐκείνου
τῆ ἀπάτῃ
φρονίμως
διὰ τὸ εἰληφθαι
ἐπεὶ ἐπωλεῖτο
ἐπὶ θάλατταν
ἐν τάχει
ὅπόσου
ὅπως χρηματίζοιντο
διὰ ταῦτα

B

τόπος
τρόπος
αιτία
αιτία
αναφορά
αιτία
αιτία
χρόνος
ποσόν
αιτία
σκοπός

Γ

πλουτίσαι
προεῖπεν
ἀπέδειξε
καταβήσοιτο
πρίαιντο
ἀλίσκοιτο
ἐποιήσατο
ἀπέδειξε (παῖδα)
καταβήσοιτο
ἐπωλεῖτο
(δίκαιον) ἐγένετο

11. Οι μετοχές της στήλης Α (§20-22) να συνδεθούν με την ισοδύναμή τους δευτερεύουσα πρόταση της στήλης Β.

A

B

α) γιννώσκων

**α) ἔπει ἔγίνωσκεν
ὅτε ἔγίνωσκεν
εἰ ἔγίνωσκεν**

β) σπειρομένη

**β) εἰ καὶ σπείρεται
ἔὰν σπείρηται
εἰ σπείροιτο**

γ) τοῖς καταλειπομένοις

**γ) ὅταν καταλείπωνται
ἔπει κατελείποντο
οἱ καταλείπονται**

δ) οἱ πυνθανόμενοι

**δ) οἱ πυνθάνονται
ὅταν πυνθάνωνται
εἰ πυνθάνονται**

θέματα για συζήτηση

- Η αρχαιότερη μαρτυρία της λ. «φι-
λάνθρωπος» στην αρχαία γραμμα-
τεία βρίσκεται στον «Προμηθέα Δε-
σμώτη» του Αισχύλου. Ο Προμηθέας
θεωρείται ο πρώτος «φιλάνθρω-
πος»:

ΚΡΑΤΟΣ

Χθόνος μὲν ἔς τηλουρὸν ἤκομεν πέ-
δον, / Σκύθην ἔς οἶμον, ἄβροτον εἰς
ἐρημίαν. / Ἦφαιστε, σοὶ δὲ χρὴ με-
λιν ἐπιστολὰς / ἄς σοι πατὴρ ἐφεῖ-
το, τόνδε πρὸς πέτραις / ὑψηλοκρή-
μνοις τὸν λεωργὸν ὀχμάσαι / ἀδαμα-
ντίνων δεσμῶν ἐν ἀρρήκτοις πέδαις.
/ Τὸ σὸν γὰρ ἄνθος, παντέχνου πυ-
ρὸς σέλας, / θνητοῖσι κλέψας ὤπα-
σεν· τοιᾶσδέ τοι / ἁμαρτίας σφε δεῖ
θεοῖς δοῦναι δίκην, / ὡς ἂν διδαχθῆ,
τὴν Διὸς τυραννίδα / στέργειν, φι-
λανθρώπου δὲ παύεσθαι τρόπου,
(στ. 1-11)

(Μετάφραση Α.Σ. Βλάχου)

**Φτάσαμε στα πέρατα της γης / στη
χώρα της Σκυθίας, στην απάτητη
ερημιά. / Τωρα, Ήφαιστε, πρέπει να
εκτελέσεις / τις προσταγές που σου
έδωσε ο πατέρας και να καρφώσεις
/ τον κακούργο αυτόν στα ψηλοκρε-
μαστά βράχια, / με άρρηκτες πέδες
και χαλύβδινα δεσμά. / Έκλεψε και
χάρισε στους ανθρώπους το δημι-
ούργημά σου, / το θάμπος της πολυ-
μήχανης φωτιάς. / Για το αμάρτημά
του αυτό πρέπει να τιμωρηθεί απ'
τους θεούς, / για να μάθει να σέβεται
την εξουσία του Δία / και να μη νιώ-
θει πια συμπόνια για τους ανθρώ-
πους)**

**- Ποιο είναι το νόημα της φράσεως
φιλόανθρωπος τρόπος εδώ; Και ποιο
είναι σε καθένα από τα παρακάτω
κείμενα το συγκεκριμένο νόημα;**

α. Λέγω δ' οὐχ ὡς δυνησόμενον ἀπάσας σε μιμήσασθαι τὰς Ἡρακλέους πράξεις, οὐδὲ γὰρ ἂν τῶν θεῶν ἔνιοι δυνηθεῖεν· ἀλλὰ κατὰ γε τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν καὶ τὴν εὖνοιαν, ἣν εἶχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, δύναι' ἂν ὁμοιωθῆναι τοῖς ἐκείνου βουλήμασιν. Ἔστι δέ σοι πεισθέντι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις τυχεῖν δόξη οἷας ἂν αὐτὸς βουληθῆς (Ισοκράτους «Φίλιππος» 114) (Και δεν λέγω ὅτι θα μπορέσεις να μιμηθεῖς ὅλες τις πράξεις του Ηρακλή, γιατί οὔτε ἀπὸ τους θεοὺς μερικοὶ δεν θα μπορούσαν ἀλλὰ ως προς το ἦθος της ψυχῆς και τη φιλάνθρωπία και την ἀγάπη, που εἶχε προς τους Ἕλληνες, θα μπορούσες να μοιάσεις στη θέληση ἐκείνου. Εἰάν εσύ ακούσεις αὐτὰ που λέγω, θα μπορέσεις οποιαδήποτε δόξα θελήσεις).

**β. ΣΩ. Ἴσως γὰρ σὺ μὲν δοκεῖς σπά-
νιον σεαυτὸν παρέχειν καὶ διδάσκειν
οὐκ ἐθέλεις τὴν σεαυτοῦ σοφίαν·
ἐγὼ δὲ φοβοῦμαι μὴ ὑπὸ φιλαν-
θρωπίας δοκῶ αὐτοῖς ὅτιπερ ἔχω
ἐκκεχυμένως παντὶ ἀνδρὶ λέγειν, οὐ
μόνον ἄνευ μισθοῦ, ἀλλὰ καὶ προ-
στιθεὶς ἂν ἠδέως εἴ τίς μου ἐθέλει
ἀκούειν. (Πλάτωνος «Ευθύφρων»
3d)**

**(Μετάφραση Ν. Σκουτερόπουλου:
Ἴσως ἔχουν για σένα την εντύπωση
ὅτι εμφανίζεσαι σπάνια και ὅτι δεν
ἔχεις πρόθεση να μεταδώσεις τη
σοφία σου. Ενώ αντίθετα φοβάμαι
ὅτι εγώ με το ενδιαφέρον μου για
τους ανθρώπους, τους ἔχω δώσει
την εντύπωση ὅτι ανακοινώνω αφει-
δώλευτα στον καθένα ὅ,τι ἔχω, ὄχι
μόνο χωρίς να του παίρνω χρήματα
αλλά και δίνοντάς του μετά χαράς,**

εφόσον έχει τη διάθεση να με ακούει.)

γ. Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τὸν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχη ὀνόματι Ἰουλίῳ σπειρῆς Σεβαστῆς. Ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῶ μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνας Θεσσαλονικέως, τῇ τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα· φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος ἐπέτρεψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν. (Πράξεις Ἀποστόλων, 27, 1-3)

(Μετάφραση: Βιβλική Εταιρία, 1985): Μόλις αποφασίστηκε να αποπλεύσουμε για την Ιταλία, παρέδωσαν τον Παύλο και μερικούς άλλους κρατούμενους σε κάποιον αξιωματικό που τον ἔλεγαν Ιούλιο, ἀπὸ τη στρα-

τιωτική μονάδα που είχε το όνομα «αυτοκρατορική». Επιβιβαστήκαμε σ' ένα πλοίο από το Αδραμύττιο, που θα πήγαινε στα μέρη της επαρχίας της Ασίας και ξεκινήσαμε. Μαζί μας ήταν κι ο Αρίσταρχος ο Μακεδόνας, από τη Θεσσαλονίκη. Την άλλη μέρα φτάσαμε στη Σιδώνα. Ο Ιούλιος φέρθηκε με καλοσύνη στον Παύλο και του επέτρεψε να πάει στους φίλους του, για να τον περιποιηθούν).

δ. Καὶ διασωθέντες τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται. Οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν· ἀνάψαντες γὰρ πυρὰν προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφροστώτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος (Πράξεις των Αποστόλων, 28, 1-2).

(Μετάφραση:

Όταν σωθήκαμε, τότε μάθαμε ότι το νησί λεγόταν Μάλτα. Οι ιθαγενείς μάς δέχτηκαν πολύ φιλικά. Άναψαν φωτιά και μας προσκάλεσαν όλους, γιατί είχε αρχίσει να βρέχει κι έκανε κρύο).

ε. Ἡμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους. Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιланθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου. (Παύλου «Προς Τίτον» 3,3-5)

(Μετάφραση:

Γιατί κι εμείς ήμασταν κάποτε άμυα-

λοι, απείθαρχοι, πλανημένοι, υποδουλωμένοι σε κάθε λογής επιθυμίες και ηδονές· ζούσαμε μέσα στην κακία και στο φθόνο· ήμασταν μισητοί και μισούσαμε ο ένας τον άλλο. Όταν όμως ο σωτήρας μας ο Θεός φανέρωσε την καλοσύνη του και την αγάπη του στους ανθρώπους, μας έσωσε, όχι για τα καλά έργα που τυχόν κάναμε εμείς, αλλά γιατί μας σπλαχνίστηκε. Μας έσωσε με το βάπτισμα της αναγέννησης και της ανανέωσης που χαρίζει το Άγιο Πνεύμα).

- Ποια στοιχεία αποδεικνύουν τη στρατηγική ικανότητα του Αγησιλάου;

- Να συζητήσετε την κρίση ότι «Ο Τισσαφέρνης ήταν το αρνητικό του Αγησιλάου».

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Κεφάλαιο 1. §23-28

κείμενο

Ο Αγησίλαος αποφασίζει να συγκροτήσει ιππικό

23 Ἐπεὶ μέντοι ἀνὰ τὰ πεδία οὐδὲ ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἐδύνατο στρατεύεσθαι διὰ τὴν Φαρναβάζου ἰππείαν, ἔδοξεν αὐτῷ ἰππικὸν κατασκευαστέον εἶναι, ὡς μὴ δραπτεύοντα πολεμεῖν δέοι αὐτόν. Τοὺς μὲν οὖν πλουσιωτάτους ἐκ πασῶν τῶν ἐκεῖ πόλεων

24 ἰπποτροφεῖν κατέλεξε. Προεῖπε δέ, ὅστις παρέχοιτο ἵππον καὶ ὄπλα καὶ ἄνδρα δόκιμον, ὡς ἐξέσοιτο αὐτῷ μὴ στρατεύεσθαι· καὶ ἐποίησεν οὕτως ἕκαστον προθύμως ταῦτα πράττειν ὥσπερ ἂν τις τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανούμενον προθύμως μα-

στεύοι. Ἔταξε δὲ καὶ πόλεις ἐξ ὧν δέοι τοὺς ἵππέας παρασκευάζειν, νομίζων ἐκ τῶν ἵπποτρόφων πόλεων εὐθύς καὶ φρονηματίας μάλιστα ἂν ἐπὶ τῇ ἵππικῇ γενέσθαι. Καὶ τοῦτ' οὖν ἀγαστῶς ἔδοξε πράξαι, ὅτι κατεσκευάσθη τὸ ἵππικὸν αὐτῷ καὶ εὐθύς ἐρρωμένον ἦν καὶ ἐνεργόν.

Ο Αγησίλαος συγκεντρώνει ὅλο το στράτευμα στην Ἐφεσο. Προετοιμασία για πόλεμο: Στρατιωτικὰ γυμνάσια, καλὴ σωματικὴ κατάσταση, ἐνίσχυση τοῦ φρονήματος (395 π.Χ.)

25 Ἐπειδὴ δὲ ἕαρ ὑπέφαινε, συνήγαγε πᾶν τὸ στράτευμα εἰς Ἐφεσον· ἀσκῆσαι δὲ [καὶ] αὐτὸ βουλόμενος ἄθλα προὔθηκε καὶ ταῖς ἵππικαῖς τάξεσιν, ἧτις κράτιστα [ἂν] ἵππεύοι, καὶ ταῖς ὀπλιτικαῖς, ἧτις [ἂν] ἄριστα σωμάτων ἔχοι· καὶ πελτα-

σταῖς δὲ καὶ τοξόταις ἄθλα προύθη-
κεν, οἵτινες κράτιστοι τὰ προσήκο-
ντα ἔργα φαίνοιντο. Ἐκ τούτου δὲ
παρῆν ὄραν τὰ μὲν γυμνάσια μεστὰ
[τῶν] ἀνδρῶν γυμναζομένων, τὸν δὲ
ἵππόδρομον ἵππέων ἵππαζομένων,
τοὺς δὲ ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς τοξότας
26 ἐπὶ στόχον ἰέντας. Ἀξίαν δὲ καὶ
ὄλην τὴν πόλιν ἐν ἧ ἦν θεὰς ἐποίη-
σεν. Ἡ τε γὰρ ἀγορὰ μεστή ἦν πα-
ντοδαπῶν καὶ ὄπλων καὶ ἵππων
ῶνίων, οἳ τε χαλκοτύποι καὶ οἳ τέκτο-
νες καὶ οἳ σιδηρεῖς καὶ σκυτεῖς καὶ
γραφεῖς πάντες πολεμικὰ ὄπλα κα-
τεσκευάζον· ὥστε τὴν πόλιν ὄντως
ἂν ἠγήσω πολέμου ἐργαστήριον εἰ-
27 ναι. Ἐπερρώσθη δ' ἂν τις κάκεινο
ἰδῶν, Ἀγησίλαον μὲν πρῶτον, ἔπει-
τα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας
ἔστεφανωμένους τε ὅπου ἀπὸ τῶν
γυμνασίων ἴοιεν, καὶ ἀνατιθέντας
τοὺς στεφάνους τῇ Ἀρτέμιδι. Ὅπου

γὰρ ἄνδρες θεοὺς μὲν σέβοιεν, πολεμικὰ δὲ ἀσκοῖεν, πειθαρχίαν δὲ μελετῶεν, πῶς οὐκ εἰκὸς ἐνταῦθα πάντα μεστὰ ἐλπίδων ἀγαθῶν εἶναι;

28 Ἡγούμενος δὲ καὶ τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων ῥώμην τινὰ ἐμβαλεῖν πρὸς τὸ μάχεσθαι, προεῖπε τοῖς κήρυξι τοὺς ὑπὸ τῶν ληστῶν ἀλισκομένους βαρβάρους γυμνοὺς πωλεῖν. Ὁρῶντες οὖν οἱ στρατιῶται λευκοὺς μὲν διὰ τὸ μηδέποτε ἐκδύεσθαι, πίονας δὲ καὶ ἀπόνους διὰ τὸ ἀεὶ ἐπ' ὀχημάτων εἶναι, ἐνόμισαν μηδὲν διοίσειν τὸν πόλεμον ἢ εἰ γυναιξὶ δέοι μάχεσθαι. Προεῖπε δὲ καὶ τοῦτο τοῖς στρατιώταις, ὡς εὐθύς ἠγήσοιτο τὴν συντομωτάτην ἐπὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας, ὅπως αὐτόθεν αὐτῷ τὰ σώματα καὶ τὴν γνώμην παρασκευάζοιντο ὡς ἀγωνιούμενοι.

γλωσσικά σχόλια

ἀνὰ τὰ πεδία οὐδὲ ἐν τῇ Φρυγίᾳ =
στις πεδιάδες ἀκόμη οὔτε καὶ στη
Φρυγία

ἵππεία = τὸ ἱππικόν, ἡ ὑπεροχὴ στο
ἱππικόν

ἔδοξεν αὐτῷ ἱππικόν κατασκευα-
στέον εἶναι = ἔδοξεν αὐτῷ δεῖν
κατασκευάσαι ἱππικόν· αποφάσισε
να συγκροτήσῃ ἱππικόν

πολεμῶ δραπετεύων = πολεμῶ
φεύγοντας σα δραπέτης γιὰ νὰ μὴ
συγκρουσθῶ με τὸν ἐχθρό

καταλέγω = ἐπιλέγω, στρατολογῶ

ἵπποτροφῶ (-έω) = τρέφω, συντη-
ρῶ ἵππο (ἢ ἵππους)

ἀνήρ δόκιμος = δοκιμασμένος,
ἐμπειρὸς ἀντρας

(<δέκ-ομαι = δέχομαι, δεκ-δέκτης, δοκ-δοκιμή, απαράδεκτος, αποδεκτός, δοκίμιον, ευδόκιμος, αδόκιμος)

προείπεν (προαγορεύω) ὡς ἐξέσπιτο (ἔξεσπι)... = διακήρυξε, ἔβγαλε διαταγή ὅτι θα ἦταν δυνατό...

μαστεύω = αναζητώ, ψάχνω να βρω

τὸν ἀποθανούμενον (ἀποθνήσκω) ὑπὲρ αὐτοῦ = αὐτόν που θα σκοτωνόταν ἀντὶ για τον ἴδιο, ἀντὶ να σκοτωθεῖ ο ἴδιος

ἵπποτρόφος πόλις = πόλη που τρέφει ἄλογα

γίγνομαι φρονηματίας ἐπὶ τῇ ἵππικῇ = αποκτώ υψηλό φρόνημα, γίνομαι υπερήφανος για την ικανότητα μου στη χρήση του ἵππου (σε γυμνάσια ἢ στη μάχη)

**ἀγαστῶς < ἄγαμαι = θαυμάσια, με
τρόπο άξιο θαυμασμού**

**ἔρρωμένον (ῥώνυμαι) καὶ ἔνεργόν
= ισχυρό και ετοιμοπόλεμο**

**ἔαρ ὑποφαίνει = αρχίζει να φαίνε-
ται η άνοιξη, φαίνονται τα πρώτα
σημάδια της άνοιξης**

**προτίθημι ἄθλα = προκηρύσσω
βραβεία**

**ἔχω ἄριστα σώματος = βρίσκομαι
στην καλύτερη δυνατή φυσική κα-
τάσταση**

**φαίνομαι κράτιστος τὰ προσήκο-
ντα ἔργα (αιτ. αναφ.) = φαίνομαι
πολύ ισχυρός, πάρα πολύ καλός σε
ό,τι μου έχει ανατεθεί**

**ἵππάζομαι = γυμνάζομαι στην
ιππασία**

**στόχος = (στοχάζομαι, στοχαστι-
κός εύστοχος, άστοχος)**

**παντοδαπός, -ή, -όν = παντός εί-
δους, κάθε προέλευσης, ποικίλος**

**τέκτων, -ονος = ξυλουργός
(<τεκταίνομαι, τεκτονικός «τα
τεκταινόμενα» = οι μεθοδεύσεις)**

**ώνιος, -ον = αυτός, τον οποίο μπο-
ρεί κανείς να αγοράσει**

**χαλκοτύπος, -ον = αυτός που σφυ-
ρηλατεί τον χαλκό, χαλκουργός**

τέκτων, -ονος = ξυλουργός

**σκυτεύς, -έως = αυτός που κόβει
δέρματα, τσαγκάρης**

**γραφεύς, -έως = σχεδιαστής,
ζωγράφος**

**ἐπιρρώνυμαι = παίρνω δύναμη,
παίρνω θάρρος**

ὅπου ἴοιεν = καθώς έρχονταν

μεστός, -ή, -όν = γεμάτος

ἐμβάλλω ῥώμην πρὸς τὸ μάχεσθαι
= ἐμβάλλω δύναμη, ἐμπνέω θάρρος για τη μάχη

ἀλίσκομαι ὑπὸ τῶν ληστῶν = συλλαμβάνομαι ἀπὸ τους ληστές

πίων, πείρα, πῖον = παχύς

ἄπρονος, -ον = ἀγύμναστος, νωθρός

διοίσειν (ἀπαρ. μέλλ.) = διαφέρει ο πόλεμος

τὰ κράτιστα τῆς χώρας = τα ευφρότερα μέρη της χώρας

αὐτόθεν = ἀπὸ αὐτό το σημεῖο, ἀμέσως

αὐτῷ (τῷ Ἀγησιλάῳ) = δοτ. προσωπική

παρασκευάζομαι τὸ σῶμα καὶ τὴν γνώμην = προετοιμάζομαι στο σῶμα και στο πνεύμα

**Σπαρτιάτης πολεμιστής
Εκδοτική Αθηνών**

ερμηνευτικά σχόλια

§23-24

Η στρατηγική ικανότητα του Αγησίλαου φαίνεται στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση του προγράμματος για τη συγκρότηση νέου, ισχυρού ιππικού σώματος. Η υπεροχή του Τισσαφέρνη στο ιππικό δεν επέτρεπε στον Αγησίλαο να κινηθεί άφοβα ούτε στην περιοχή της Φρυγίας, στην οποία είχε εδραιώσει καλύτερα τη θέση του (βλ. §15-16). Ως Σπαρτιάτης δεν ανεχόταν να αποφεύγει τη σύγκρουση με τον αντίπαλο, να «κάνει κλεφτοπόλεμο», σαν να δραπετεύει κάθε φορά. Η ενότητα αρχίζει με το λόγο για τον οποίο αναγκάστηκε να δράσει («έπει μέντοι... ούδè... ήδύνατο στρατεύεσθαι», §23) και κλείνει με το αποτέλεσμα της προσπάθειάς

του («ἵππικὸν... ἔρρωμένου καὶ ἐνεργόν», §24).

Ο συγγραφέας με συντομία και σαφήνεια εκθέτει τα γεγονότα και εγκωμιάζει τον Αγησίλαο: εκθέτει τα αίτια των ενεργειών (ἐπεὶ οὐκ ἐδύνατο... ἔδοξεν/οὐκ ἐδύνατο... διὰ τὴν ἵππειαν/ἔταξε καὶ πόλεις... νομίζων) και προσδιορίζει με σαφήνεια το σκοπὸ («ἔδοξε... κατασκευαστέον εἶναι... ὡς μὴ δέοι/προεῖπε... ὡς ἡγήσοιτο... ὅπως παρασκευάζοιντο). Χρησιμοποιεῖ ευρύτατα τα ρήματα στη μέση φωνή για να τονίσει τη σημασία της ενέργειας του υποκειμένου στην κάθε περίπτωση: Ἀγησίλαος οὐκ ἐδύνατο στρατεύεσθαι, ὅστις παρέχοιτο ἵππον..., ἐξέσοιτο αὐτῷ μὴ στρατεύεσθαι.

§25-28

Μετά. την εξεύρεση των ίππων και τη στρατολογία των ανδρών ο Αγησίλαος προχωρεί στην άσκηση των νεοσύλλεκτων ιππέων μαζί με τις οπλιτικές τάξεις, τους πελταστές και τους τοξότες.

Η προκήρυξη ἄθλων (= βραβείων) ενίσχυε την διάθεση για άμιλλα και διάκριση ατόμων και στρατιωτικών μονάδων. Η αγορά της Εφέσου παρουσίαζε αξιοθαύμαστη κίνηση, με επάρκεια όπλων και ίππων για πούλημα. Τεχνίτες όλων των ειδικοτήτων κατεργάζονταν χαλκό, σίδηρο, ξύλο, δέρματα για την κατασκευή όπλων και των εξαρτημάτων τους. Ακόμη και ζωγράφοι ζωγράφιζαν τις ασπίδες, κυρίως, των στρατιωτών.

Το φρόνημα των στρατιωτών και των πολιτών ενισχυόταν μέσα στο κλίμα ευσέβειας που καλλιεργούσε και συντηρούσε ο Αγησίλαος. Στο Αρτεμίσιο της Εφέσου (ένα από τα 7 θαύματα του αρχαίου κόσμου) ο Αγησίλαος και οι στρατιώτες αφιέρωναν τα στεφάνια, με τα οποία γύριζαν στεφανωμένοι (σα νικητές) από τις ασκήσεις. [Ο Ξενοφών διατήρησε τις καλύτερες αναμνήσεις από αυτές τις εμπειρίες και γι' αυτό στον Σκιλλούντα, στο κτήμα του, έχτισε ναό της Αρτέμιδος, μικρογραφία του αρχιτεκτονικού αριστουργήματος της Εφέσου].

Η αντίθεση ανάμεσα στην παραδοσιακή αγωνιστικότητα και την αγάπη των Ελλήνων για τον αθλητισμό και στην καλοπέραση και τη νωθρότητα των Ασιατών αξιοποιείται από τον Αγησίλαο για ψυχολογικούς λό-

γους. Το ξεγύμνωμα των αιχμαλώτων (και μάλιστα ανθρώπων, που σύμφωνα με την παράδοσή τους, θεωρούσαν μεγάλη ντροπή να εμφανισθούν γυμνοί οπουδήποτε) και η έκθεσή τους στην αγορά για πούλημα τους εξευτέλιζε αλλά έδινε περισσότερο θάρρος στους αντιπάλους τους. Ακόμη μεγαλύτερο ζήλο για τον πόλεμο προκάλεσε η αναγγελία του Αγησιλάου ότι θα οδηγήσει αμέσως το στράτευμα «ἐπὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας», όπου η λεία από τις λεηλασίες θα ήταν πλουσιότερη. (Δύο περιπτώσεις απάνθρωπης συμπεριφοράς, η οποία θεωρείται αυτονόητη και μάλιστα επαινείται κιόλας στον πόλεμο. Όχι μόνο σ' εκείνη την εποχή).

ερωτήσεις - ασκήσεις

- 1. 1. Για ποιο λόγο αποφάσισε ο Αγησίλαος να συγκροτήσει ιππικό;
2. Για την πραγματοποίηση αυτής της απόφασης ποιες εντολές έδωσε:
α) στους «πλουσιωτάτους», β) σε όποιον θα ήθελε να απαλλαγεί, γ) στις πόλεις της Μ. Ασίας;**
- 2. 1. Ποια εικόνα παρουσίαζε η Έφεσος την άνοιξη του 395 π.Χ.;
2. Με ποια μέτρα προσπάθησε ο Αγησίλαος να ολοκληρώσει την εκπαίδευση και να τονώσει το φρόνημα των στρατιωτών του νέου ιππικού σώματος;**
- 3. Ποιες λέξεις της §23 έχουν ετυμολογική συγγένεια μεταξύ τους;**

4. Να αντιστοιχίσετε τους παρακάτω στρατιωτικούς όρους με το ορθό ερμηνευμά τους:

ὀπλιτικάϊ τάξεις	μονάδες πεζικού με ελαφρό οπλισμό για γρήγορες επιθέσεις και αιφνιδιασμούς
πελτασταϊ	μονάδες ελαφρά οπλισμένων που δε μάχονται
τοξόται	σώμα με σώμα
	μονάδες πεζικού με βαρύ οπλισμό

5. Να υπογραμμίσετε την ορθή απάντηση και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας:

α) Τα ουδέτερα ἵππικόν, ἔρρωμένον, ἔνεργόν (§24) βρίσκονται στην ονομαστική/αιτιατική πτώση.

β) «έποίησεν... μαστεύοι»: το ρήμα της δευτερεύουσας πρότασης εκφέρεται με ευκτική ευχετική, δυνητική, του πλαγίου λόγου.

6. «προεῖπε... στρετεύεσθαι» §24: Να ξαναγράψετε τη φράση αρχίζοντας με το ρήμα «προαγορεύω...»

7. Να γράψετε τα απαρέμφата της §24 στον Παρακείμενο της ίδιας φωνής.

8. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις των δύο στηλών ανάλογα με την ετυμολογική τους σχέση (δύο λέξεις της ΝΕ περισσεύουν).

(25) προὔθηκε	ιπποδρομία
ἵππεύοι	ληστεία
παρῆν	ανατομία
στόχον	τελωνεῖο
(26) ὠνίων	τα τεκταινόμενα
τέκτονες	ξαστόχησα
(28) ληστῶν	υποτροφία
συντομωτάτην	απουσία
	λείος, -α, -ο
	ανάθεση

10. Να γράψετε την Ονομαστική Ενικού και Πληθυντικού των ουσιαστικών (μόνο) της §25.

11. Σε ποια φράση της §26 χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το πολυσύνδετο σχήμα; Τι πετυχαίνει με τη χρήση του;

12. «Ὡστε... ἂν ἡγήσω... εἶναι» (§26). Ποιο είναι το Υποκείμενο της πρότασης; Σε ποιον απευθύνεται ο

συγγραφέας; Υπάρχει αντίστοιχος τρόπος έκφρασης στη σημερινή γλώσσα;

13. «Ἐπερρώσθη δ' ἄν τις κάκεινο ἰδών» (§27): η μετοχή είναι χρονική, αιτιολογική, κατηγορηματική. Να υπογραμμίσετε την ορθή απάντηση.

14. Να υπογραμμίσετε την ορθή απάντηση (§28):

γυμνοῦς: α) αντικείμενο του πωλεῖν
β) κατηγορούμενο στο αντικείμενο του πωλεῖν

λευκοῦς, πίονας, ἀπόνους:

α) αντικ. του ὀρῶντες

β) υποκ. του ἐκδύεσθαι

γ) κατηγ. του αντικ. του ὀρῶντες

15. Να γράψετε τον ίδιο τύπο σε όλους τους χρόνους (της ίδιας φωνής, §28): ἐμβαλεῖν, εἶναι, ἀγωνιούμενοι.

16. Σε ποια σημεία της ενότητας §23-28 διακόπτει ο Ξενοφών την αφήγηση α) με το να απευθύνει το λόγο στον αναγνώστη του βιβλίου του και β) με τη διατύπωση μιας ρητορικής ερώτησης (που ισοδυναμεί με έντονη προβολή μιας άποψης);

17. Να μετατρέψετε τη ρητορική ερώτηση (τοποθετώντας τα ρήματα των δευτερευουσών προτάσεων στην οριστική) σε καταφατική πρόταση (§27).

18. Να αποδώσετε στην αρχαία ελληνική τις φράσεις:

α) συγκροτώ ιππικό ισχυρό και ετοιμοπόλεμο (§24)

β) νομίζω ότι η πόλη είναι πολεμικό εργαστήριο (§26)

**Πέρσης Τοξότης
(Εκδοτική
Αθηνών)**

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ

Κεφάλαιο 1. §29-35

περίληψη

Ο Αγησίλαος τήρησε την υπόσχεση προς τους στρατιώτες του να εισβάλει στα «κράτιστα της χώρας», δηλαδή στην περιοχή των Σάρδεων, θρυλική για τα πλούτη της. Ο Τισσαφέρνης νόμισε ότι ο Αγησίλαος προσπαθούσε να τον εξαπατήσει για να εισβάλει στην Καρία. Έστειλε λοιπόν το Περσικό ιππικό στην πεδιάδα του Μαιάνδρου και το πεζικό του στην Καρία.

Ο Αγησίλαος με γρήγορη προέλαση τριών ημερών έφτασε κοντά στις Σάρδεις· μετά τις πρώτες επιθέσεις των ιππέων των Περσών εναντίον διασπαρμένων Ελλήνων που είχαν

επιδοθεί στη Ληλασία, ο Αγησίλαος συγκέντρωσε όλες τις στρατιωτικές του δυνάμεις και δείχνοντας μεγάλη στρατηγική ικανότητα κατατρόπωσε το Περσικό ιππικό στη μάχη του Πακτωλού.

Εκμεταλλεύτηκε τη σύγχυση που επικράτησε στους αντιπάλους του και τις αλληλοκατηγορίες των Περσών αξιωματούχων και πλησίασε με όλη του τη δύναμη στις Σάρδεις. Οι στρατιώτες του έκαψαν και λεηλάτησαν τα περίχωρα και ο ίδιος διακήρυξε να έλθουν με το μέρος του ως σύμμαχοι όσοι ποθούσαν την ελευθερία. Χωρίς να συναντήσει αντίσταση προχώρησε στο εσωτερικό της χώρας, στην οποία οι συνθήκες ζωής άλλαξαν ριζικά: οι Έλληνες που ήταν αναγκασμένοι να προσκυνούν τους βαρβάρους δέχονταν τώρα τιμές απ' αυτούς, ενώ οι βάρ-

βαροι που πρώτα τους ταπείνωναν δεν μπορούσαν πλέον ούτε στα μάτια να τους κοιτάξουν. Η εκμετάλλευση της περιοχής και η λεηλασία ήταν τόσο αποδοτικές ώστε σε λιγότερο από δύο χρόνια ο Αγησίλαος έστειλε στον Απόλλωνα των Δελφών ποσό περισσότερο από εκατό τάλαντα, ως δεκάτη (αφιέρωμα, του ενός δεκάτου από τα λάφυρα πολέμου).

Ο βασιλιάς της Περσίας θεώρησε υπεύθυνο για την αποτυχία του Τισσαφέρνη και έστειλε ως αντικαταστάτη του τον Τιθραύστη με εντολή να τον αποκεφαλίσει (όπως και έγινε).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

- **Ξενοφώντος Ελληνικά**
(συνέχεια από τον 2ο τόμο)
(Α. Δρουκόπουλος - Γ. Χρυσάφης)
Ελληνικά, Βιβλίο 2.....5

- **Ξενοφώντος Αγησίλαος**
(Α. Δρουκόπουλος -
Γ. Χρυσάφης)52

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.